ҲУРРИЯТ

МУСТАҚИЛ ГАЗЕТА

19-25 июль 2000 йил

29 (182) -сон

Чоршанба кунлари чиқади — 1996 йил декабрдан чоп этила бошлаган

Прокурор қизни кўтариб, кўтариб, охири ерга уришди... — 2-бет

Эринмаган америкаликлар—эй, ётиб кетадиган самолёт ихтиро қилишибди... — 3-бет

"Ўзбекнаво" юлдузлари" номли китоб чиқяпти!!! — 4-бет

Истиқболинг чеҳрангдек ёруғ бўлсин, ўғлон!..

ЯРИМТАНИ БЎШАТГАН МЕХАНИЗАТОРНИНГ ТИЛИ

Ёки телешарҳчидан ранжиган муҳаррирга жавоб

Аҳрор АҲМЕДОВ

Ойнаи жаҳонимизда бир кўрсатув бор. Номи "Марказий газеталар шарҳи". Уни баъзан-баъзан мен ҳам олиб бориб тураман. Баҳоли қудрат, қўлдан келганича. Бирда яхши, бирда мундайроқ. Баъзан адашиб кетамиз, баъзан йўтал тутиб қолади дегандек...

Асосий гап бу эмас. Шарҳларнинг ўзи қандай? У ўқувчига нима беради? Олдига қўйилган вазифани уддалаяптими? Бу саволларга энг яхши жавобни ўқувчи-томошабин бергани маъқул. Шундай бўлса-да, мен қатор йиллар мобайнида ушбу шарҳларда иштирок этиб келаётган киши сифатида ўз мулоҳазаларим билан ўртоқлашсам.

Кўрсатув ташкил этилганига 7 йилдан ошди. Шу давр ичида уни кўплаб журналистлар олиб боришди. Ҳар кимнинг шарҳи ўзига яраша бўлган, лекин барча ҳам олдида турган биринчи даражали вазифа — яъни айнан ўша куни чоп этилган газеталардаги энг асосий, долзарб, эътиборга молик мавзулар, мақолаларни ва уларнинг бош ғояларини ўқувчига етказиб берган.

"Бугунги шарҳларинг учун раҳмат, уни эшитгач фалон мақола чиққан газетани сотиб олдим" деган миннатдорчилик изҳорларини эшитиб турамиз. Айни пайтда "Сизларга катта раҳмат, сизлар туфайли оилавий бюджетга анча-мунча фойда бўляпти. Шарҳларингни эшитиб, газета сотиб олиш ташвишидан халос бўляпмиз. Ҳамма гапни айтиб бераяпсизлар" қабилидаги гапларни ҳам эшитамиз. Унисига ҳам, бунисига ҳам раҳмат деб қўямиз (бошқа иложи ҳам қанча?). Лекин иккала ҳолда ҳам кўрсатув ўз олдидаги вазифани бажаради. Газета ўқийдиган одам биз гапирсак ҳам, гапирмасак ҳам газета олади, фақат шарҳ орқали бу жараён бир оз тезлашади ва конкретлашади, яъни қайси газетани олса, дурустлигини билиб олади. Олмайдигани шарҳсиз ҳам олмайди.

Баъзан эса ҳамкасблар, мутахассислар сўз қотишади:

— Шу шарҳларинг умуман олганда ёмон-мас, лекин уни янада қизиқарлироқ қилса бўлади. Мисол учун, Москваникидай...

Биз ҳам ҳамкасбимизга ўз иши доирасида Москваникидан анча мисоллар келтиришимиз мумкин бўлса-да, буларга ҳам кулиб: "Тўғри", деб қўямиз.

Лекин масалага кулгисиз, "тўғри"сиз, жиддий ёндашганда уларнинг гапида жон бор. Кўрсатувдан, шарҳдан кўнгил тўлмаслик бизда ҳам бор. Маҳоратимиз, тажрибамиз, қолаверса, ойнаи жаҳоннинг ўзига хос ички белгилари: кулиб гапириш, чиройли ўтириш, томошабинни ўзига жалб этиш, жозибадорлик ва яна аллақанча нарса бизда етишмайди. Буни икки қўллаб тан оламиз. Шу билан бирга яна бир гапни айтиш мумкинки, бизнинг ўрнимизда энг маҳоратли санъаткор ўтириб, кўрсатувни сценарий асосида, ҳатто олдиндан ёзиб олиб тайёрланганда ҳам — объект ўша-ўша қолаверади-да. Яъни газетадаги мақола ўзгариб қолмайди.

Демоқчиманки, кўрсатувни жонли, таъсирли, қизиқарли қилиш учун аввало газеталар жонли, таъсирли, қизиқарли, ўқувчига яқинроқ мавзуларни кўтариб чиқиши керак. Тан олинг, иқтисодни ривожлантириш тўғрисидаги соф илмий, иқтисод тилидаги, ўқувчи ўқиб ҳеч нарсани англолмайдиган ёки мафкура тўғрисидаги ярим саҳифалик ҳаммаси "изм", "изм"лардан иборат, топишмоқ жумлалардан тузилган мақолани қандай шарҳлаш мумкин, бир оғиз гап билан қандай қилиб ўқувчига етказиш мумкин?

Яқинда бир муҳаррир нолиб қолди:

"Эрталаб атайлаб пойлаб ўтирдим, 15 дақиқа вақтим бекор кетди, менинг газетамни шарҳламадингиз".

Бироз тараддудланиб қолдим ва:

"Негадир шу сонингизда "пичоққа илинадиган" нарса тополмадим", — деб юбордим.

Телефонда туриб сездим, муҳаррирнинг нақ "тутуни чиқиб кетди".

"Нима деяпсиз ўзи? Сизни туппа-тузук ижодкор десам, анча хом экансиз".

У шундай дея бозорлар тўғрисидаги қарорга жавобан бозордан репортаж, фермерликни ривожлантириш ва текширувларни камайтириш тўғрисидаги қарорга жавобан фермер билан суҳбат, бир нечта жамоа хўжаликлари, корхоналар мустақилликнинг 9 йиллигини муносиб кутиб олиш учун меҳнат зафарларига эришаётгани тўғрисидаги мақолаларни санаб кетди.

Суҳбатимиз шу асnода анча давом этди. Охири газетачиликда нима яхши-ю, нима ёмонлиги борасида бир тўхтамга келолмай хайрлашдик. Кейин ўша газетадаги боя муҳаррир мақтаган мақолаларни бир сидра назардан ўтказдим. Балки чиндан ҳам эрталаб шошиб, яхши илғамагандирман. Лекин ўқиш давомида бу мақолани ўқувчи-телетомошабинга кўз-кўз қилиб тақдим этиш шарт эмаслигини яна бир бор ҳис этдим.

"Мустақилликнинг 9 йиллигини муносиб кутиб олиш учун меҳнат зафарларига эришаётган корхона" ҳақидаги мақолада, санаб чиқсам, 15 марта "Мустақиллик" сўзи ишлатилибди. Қизил инқилоб саркардаларидан бири ўз вақтида "революция сўзини ишлатмасдан ҳам, революция қилиш мумкин" деганди. Биз ҳам "мустақиллик" сўзини ишлатавермасдан ҳам, унга содиқ, муносиб, фидойи бўлишимиз мумкин-ку.

Азбаройи қизиқиб қолганимдан ўша мақола қаҳрамони, меҳнат зафарларига эришаётган корхонадаги илғор кишини топдим.

Мухбир берган саволни бердим:

— Бу ютуқларга қандай эришдингиз?

— Яхши яшаш учун, бой яшаш учун, тўқ яшаш учун бор кучим билан ишлаяпман. Яхши ишлаб яхши пул топсам, оилам ҳам тўқ, тинч бўлади. Фарзандимизни уйлантиришимиз керак. Тўй ўз-ўзидан бўлмайди. Катта харажат бўлади. Шунинг учун жонимни жабборга бериб ишлаяпман. Мустақилликдан ўргилай, ишлаганингга яраша яшаш имконини берди...

Газетада бу саволга мана шундай жавоб берилган:

"Корхона раҳбарияти бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш бўйича муайян технологик такомиллаштиришлар қилишди. Натижада бутун куч ва билимимизни сарфлаб мустақилликнинг 9 йиллигини муносиб кутиб олиш учун меҳнат зафарларига эришаяпмиз".

Мен сабабини, жавобдаги тафовутни сўрадим:

"Билмасак, ўшанда ҳам шундай девдим. Газетада шундай ёзиш керакдирда". Мен аввал унинг ҳақиқий жавобидан хурсанд бўлдим. Мана, менинг назаримда, мустақиллик учун ҳақиқий баҳо. Биз ўз "қаҳрамонлар"имизни ўз тилимизда эмас, ўзининг тилида гапиртиришни, яна ҳам аниқроқ қилиб айтганда, ўзи гапиришини ўрганишимиз керак.

Умуман, ўша эски тузумдан қолган "газета тили" деган гап бугун ҳам яшаши керакми?

Лекин мени ўша ишчининг хулосаси ажаблантирди. "Билмасам, газетада шундай ёзиш керакдир-да!"

Ҳа, биз йиллар давомида ўқувчини шу даражада "бузиб", йўқ, кечирасиз, "тарбиялаб" юборганмизки, бизнинг осмондаги ҳавойи, қуруқ сийқа гапларимизни бемалол ўз гапи деб қабул қилишади.

Мен бир пайтлар радиода ишлаганда механизатор билан гурунг қилганман. Шийпонда гаплашдик. Бурро, текис, дадил фикр айтарди. Хурсанд бўлиб, "ишимиз осон кўчди" деб овоз ёзгичнинг мурватини бурашим билан, тили айланмай қолса бўладими?

Нуқул "барака уруғи қададик" дейди. "Барака уруғи эмас, барака топгур, чигит экдик" денг десам, яна шуни қайтаради. Охири, кечирасиз-у, иккаламиз яримта ароқни бўшатгач "чигит экдик" дея олди. Назаримда, бу бир оз кўполроқ таъриф-у, биз билан "қаҳрамонларимиз" ўртасидаги ҳамон ўша яримта ароқлик тафовут бор. Ё биз ўшани ютволсак халққа яқин гапларни ёзамиз, ёки қаҳрамонимиз шу ишни қилса, юрагидагини айта олади.

Лекин бу тафовутни биз "яримта" орқали эмас, теран мушоҳада, куюнчаклик, изланиш, маҳорат орқали, ҳақ сўз, ҳур фикр орқали кўтариб ташлашимиз керак.

Баъзан "шарҳга" борганда юрагинг орқангга тортиб кетади. Газеталаримиздаги материалларнинг аксарияти бир хил. Ёки бир хил мавзу.

Ҳозир мафкура, миллий ғоя мавзулари русум бўлган. Ҳамма газетада шу ҳақда мақола бор. Биз-ку мақолани умумлаштириб айтиб ўтиб кетамиз. Лекин бечора ўқувчи буни ўқигунча... унда ўқимасин дерсиз. Лекин унда бу мақола "халостой ўқдай" нишонга тегмай қолади.

"Шарҳ" туфайли анча пишиб қолганмиз, мустақиллик байрами яқинлашган сари газеталаримиз бир қадар ўқишлилик даражасини йўқотади. Негаки, газеталарда мустақиллик ҳақидаги умумий ёки ўта илмий мақолалар кўпайиб кетади. Уларнинг аксариятида "1991 йил 1 сентябрь — мустақиллик куни эълон қилинди, 1992 йил 2 мартда БМТга аъзо бўлдик, дунёга чиқдик", деган гаплар, сўнгроқ ўтмишимиз, буюк алломаларимиз саналади, Амир Темур алоҳида абзац бўлади, сўнг мустақиллик фидойилари — шаҳидлар, кейин собиқ шўро даврини қоралай кетади. Мақоланинг қолган ярми ўтган 9 йил ютуқларини санаш, ва албатта, Президентимиз асарларидан қатор-қатор жумла келтириш билан якунланади. Бундай мақолалар олимлар, ҳокимлар, катта-кичик корхона раҳбарлари орасида айниқса русумга кираяпти.

Президентимиз Мустақилликнинг 9 йиллигини нишонлашга тайёргарлик масалалари бўйича ўтказган йиғинда айтганларидек мустақиллик байрами ифтихор байрамига айланиши керак. Бу борада газеталаримиз фаолиятига тўхталиб, мустақиллик ҳақида ҳиссиз, қуруқ, сийқа материаллар бериб халқни энг азиз, энг улуғ байрамга бўлган ихлосини сўндирмаслик лозимлигини таъкидладилар. Бу ҳар бир қалам аҳлига, газетага мақола олиб келаётган муаллифга ва энг аввало газета муҳарририга тааллуқли.

Ана ўшанда ойнаи жаҳондаги "Газеталар шарҳи" кўрсатуви ҳам янада жонланади. Муҳими, газеталар қўлма-қўл ўқилади. Ўшанда "шарҳни" юқорида мендан хафа бўлган муҳаррирнинг газетасидан бошлаган бўлардим.

"ҲУРРИЯТ"-ТВ

МЕНИ ҲАМ ТУШУНИНГ...

Шу йилнинг 24 майида "Ёшлар телеканали"нинг кечки дастурида соат 20 дан ўтганда навбатдаги "Мени тушун!" телеўйини берилди. У "лоп" этиб болалигимни ёдга туширди. Эсимда, боғча опамиз тахтага доирача чизиб, ўртасига иккита тешикчасини ҳам ясарди ва бизлардан сўрарди: "Бу - нима?" Бирбиримиздан ортда қолмаслик учун бўйнимизни чўзиб, дарҳол жавоб берардик: "Тугма-а-а!!!"

Худди ана шу манзарани ва саволни орадан 35 йил ўтиб, катталар "ўйини"да, бунинг устига "Ёшлар телеканали"да кўраман деб сира ўйламаган эдим. Битта фарқи - "Мени тушун!"да тугманинг тугмалиги янада аниқроқ билинсин учун кўйлакнинг ёқаси ҳам чизилди ва буни "Шоввоз" "команда"си аъзолари "шоввозлик" кўрсатиб, юз фоиз "билдилар". Товус, замбил расмлари чизилиб, нималиги сўралганида ҳам боплаб жавоб беришди, азаматлар! "Сандиқ", "булоқ", "ҳовуз"ни ана шу сўзларни тилга олмасдан бошқа сўз ва имо-ишоралар билан тушунтиришни ҳам қойиллатишди. Чунки шу сўзларни ёзаётган ёнингдаги ўртоғингнинг дафтарига яширинча кўз қирингни ташлаш ёки бир қўлингни "наушник"дан узмасдан салгина кўтариб, эшитиб олиш қийин эмасди. Натижада "Шоввоз"лар 1700 ва унинг рақиблари - "Ёшлар радиоканали" командаси ҳам 1700 балл тўплаб, қўшимча савол берилганида ҳам бир-бирларини енголмадилар.

Баъзан осонгина топшириқларни билмаслик ҳолати учраб тураркан. Масалан, шу йил 7 июнь кунги кечки дастурдаги ўйинда бир команда аъзоси трамвайнинг расмини шундай нўноқлик билан чиздики, гуруҳдошларидан бири "телефон", яна бири эса "тошбақа" деб жавоб берди.

ТАКЛИФИМ: Туманимиз марказидаги "Гулғунча" ёки "Райҳон" боғчаларининг болалари юқоридаги гуруҳларга қарши ўйнашса! Ютиб чиқишига мен кафил! Чунки улар "Мени тушун!"ни ҳар куни ўйнашади ва жуда ҳадисини олишган. Лекин телевизорда кўрсатишмайди, холос.

Хулоса шуки, "Мени тушун!"-ни ана шу савияда бутун мамлакатимиз бўйича кўпроқ ўйнасак, ҳадемай энг ривожланган давлатларни ҳам ортда қолдириб кетсак керак!

Шавкат БОЛТА

ХАТ

АЧИНДИМ...

Кечки пайт. Эшик тақиллади. Очсам, 27-30 ёшлардаги аёл шиша банка кўтариб турибди.

— Ука, бир банка сметана қолувди, илтимос, шуни олинг, поездга кечикяпман. Уч юз элликка бўлсаям бераман, ола қолинг...

Аёлга ачиниб кетдим, ҳозиргина бозор-ўчардан қайтгандим, киссамда 320 дан ортиқ пул йўқ. Аёлга ачиняпману, хаёлимга ёлғон важ келганидан бошқа чора тополмадим:

— Эссизгина, боягина қаймоқ олувдик, қўшнилар йўқ дейишмас...

Эшикни ёпдиму, унга суяниб қолдим, пулим бўлса қанча сўраса — берардим, начора!

...Аёл қўшни эшикни тақиллатаётгани эшитилди...

Жамшид МАҲАМАТОВ

АБИТУРИЕНТ-2000

ҚАБУЛ КОМИССИЯСИГА ОФАРИН!

17 июль тонгида эфирга чиққан "Ассалом, Ўзбекистон!"да Тошкент давлат аграр университети қабул бўлимларини вилоят марказларида ҳам очиб юборганини айтишди. Ҳарна бир-икки сўмни иқтисод қилиш мумкин экани кўпларни суюнтирди. Телевизор қаршисидаги абитуриентлар энтикиб қўйишди. Тошкентга харажат қилишдан безиллаган ота-оналар иқтисод қилинган пулни рўзғорга ишлатишади.

Сал зиқнароқ ота-оналар "6-7 йилдан бери энди ақли етганига қаранг-а?!" деб қўйишди. Бу ишга бош қўшган "катта"ларни дуо қилганлар эса кўпчилик эди.

Муҳаббат РАҲИМОВА

ЙЎҒ-Э! Мансабдордан кўра мансабнинг умри узун

АХИР, У ЎЗБЕКИСТОН НОМИДАН БОРАДИ!

"Ҳуррият" газетасининг ўтган сонида "Фахр" рукни остида "Рустам Қосимжоновнинг рейтинги" берилган эди. Мен ундаги рейтинг жадвалини зўр иштиёқ билан ўқиб фахрландим.

Қани эди Рустамдек ҳамюртларимиз кўпайса-ю Ўзбекистон шахматчилари жаҳон шахматчиларидан ўзиб кетса.

Яқинда "Сариосиё ҳақиқати" газетасидаги бир эълонни ўқидим. Унда Сурхон воҳасининг етакчи шахматчиси Бегали Саидовнинг Ҳиндистоннинг Бомбей шаҳрига мусобақага бориши учун банкда махсус ҳисоб-рақами очилгани ҳақида хабар берилган эди. Бу бир томондан қувонарли бўлса, масаланинг яна бир томони шундаки, наҳотки газетада эълон бермасдан пул беришнинг, ҳомийлик қилишнинг иложи бўлмаса?

Ўзи, умуман, ҳисоб рақами очилгач, унинг мусобақага бориши учун неча сўм тўпланди экан? Ахир у Ўзбекистон номидан боради-я!

К. МИНГБОЕВ

САВОЛ

ДАРВОЗАГАЗА ҚИШЛОҒИДА

Бугун биз бахтли бўлсак, эртага шу бахтни йўқотиб қўйишдан хавотирланамиз.

Бугун бахтсиз бўлсак, эртага, албатта, бахт келишидан умид қиламиз.

Бугун биз XX асрнинг сўнгги йилида XXI асрдан буюк кашфиётлар кутаяпмиз. Зеро, энди биз учун телевидение, компьютер ва ҳоказолар кашфиёт бўлмай қолди. Жамиятимиздаги аввал тасаввуримизга сиғмаган жонланишлардан ҳам ҳадеб ажабланавермаймиз. Бу кабилардан ҳайратланишнинг ўзи гўё кулгулидек...

Бугун XXI асрдан буюк кашфиётлар кутаяпмиз-у... Кимларгадир энг одатий ва энг оддий бўлган заруриятлар кимлар учундир катта орзуга айланиб бораётганлигини англаб қолаяпмиз...

Бугун Самарқанд вилояти Пойариқ тумани Дарвозагаза қишлоғи одамлари нималар ҳақида ўйлаяпти? Улар келаётган асрдан нени кутмоқда? Улар турли хил фикрлаши мумкин, ўй-ташвишлари ҳам турфа хилдир балки уларнинг. Аммо бир-бирига яқин бўлган умумий ўйлари, ташвишлари борки... Бу ҳаммамиз, жамиятимиз учун жуда муҳимдир. Шунингдек, уй соҳиби — эркаклар ойликларини вақтида олмаслиги... (Вақтида дейилганда ойлик 2-3 ой кечикиши эмас, балки 3-4 йил кечикиши назарда тутилаётганини таъкидлаб қўймоқчиман).

Хонадон соҳибалари — аёллар ёзни қиш қайғусида таппи-тезак йиғиш билан, қишни эса печкага таппи қалашу ёқиш билан... Уларда фарзандлари ва ўзи учун қайғуришга бирорта "таппи-тезаксиз фасл"га муҳтожлик бордек?! Йўқ, бу фаслга эмас, шунчаки қишлоқдан 200 метр наридан узоқларга кетаётган газга муҳтожлик, холос.

Бугун энди вояга етган йигитлар оталар ёнида, қизлар оналар ёнида ёрдамчи. Эртага эса улар ортидан ота-оналари тарихини қайтадан яшовчилар.

Мақоланинг битган-битмаганлигини билмайгина газетага бораётганимда одатий бир ҳол ўзига ўзгача жалб этди. Мана ўша ҳолат: зинапоядан кўтарилаётган ва тушаётган кишилар. Кўтарилаётган кишилар зинапояси бошқа-ю, тушаётган кишилар зинапояси бошқа бўлганда ҳам бошқа гап эдими?!

Дилрабо МИНГБОЕВА,
ЎзМУ журналистика факультети талабаси

МУЛОҲАЗА

"ЭНГ УЛУҒ, ЭНГ АЗИЗ!"

БИР ТУТАМ БОШОҚ

Номоз САЪДУЛЛАЕВ, журналист

"Ойнаи жаҳон" ва радионинг ахборот дастурларида, газета саҳифаларида гоҳо ғалла ўрим-йиғимидаги нобудгарчиликлар, дон хирмонлари ва омборларидаги талон-тарожликлар, хирмонни эмас, ҳамёнини ўйлаётган баъзи қаллоб кишилар ҳақида ҳикоя қилувчи танқидий хабарларни, нохуш лавҳаларни кўриб, эшитиб, ўқиб ранжиб кетасан киши.

Республика Ички ишлар вазирлиги матбуот марказининг хабарларига кўз тутинг: "Сурхондарё вилоятининг Музработ туманидаги "Қўнғирот" деҳқон хўжаликлари уюшмасининг фермер хўжалиги бошлиғи Омон Тўлагапов ўз мансабини суиистеъмол қилиш йўли билан хўжалик ҳисобидан экилган 15 гектар ердаги буғдойнинг салкам 2 тоннасини элдан бурун уйига яширган..."

"Бухоро вилояти Ғиждувон туманидаги "Пахтакор" жамоа хўжалигининг омбор мудири Ф.Ашуров 4 минг килограмм буғдойни 140 минг сўмга сотаётган пайтда ички ишлар ходимлари томонидан ушланди..."

...Одатда, бундай кезларда беихтиёр жаҳлингиз чиқиб, ўшандай нафси ҳакалак отган мансабдорларни, эл ризқидан "ов" илинжида юрган омбор мудирию хирмонбегиларни, "нон бўлса нонхўр топилади" деганларидек ўғриликка қўл урган айрим ўрим-йиғим иштирокчиларини, гапнинг рости, ғойибона ғўдиллаб, ғудраниб сўкиб ҳам қўясиз.

Бугун шундай бир кайфият билан, аниқроғи, юқорида келтирилган "ўроқда йўқ, машоқда йўқ — хирмонда ҳозир" қабилидаги манзараларнинг мутлоқ акси — кўпдан буён хаёлимда юрган турфа ўйларим у хотираларимдан мўъжаз бир жамламани қоғозга туширдим.

Ўқиб чиқинг-а.

...Саратон. Ҳарорат қиёмида. Уфқлар баридан тутган Нурота тоғларининг кунгай бағирлари. Кўкка бош тираган Фозилмон ота, "Ҳаёт боши", Минишкор, Бахил тоғ чўққиларида қор. Воҳанинг қоқ ўртасини тасмадек кесиб ўтган катта асфальт йўлнинг икки ёни кенг ғаллазор. Бир ёнида ўримга муштоқ олтинранг бошоқлар тоғ эпкинида секин чайқалади. Бир ёнида ғалласи ҳозиргина ўриб олинган, эрта-индин туман қўй-қўзилари яйраб ейиладиган ангар. Ҳожиқул ака (раҳматлининг жойи жаннатдан бўлсин!) дафъатан тўхтаб қолди. Унинг нигоҳи комбайн юриб ўтган майдоннинг ҳар жой-ҳар жойида чала ташлаб кетилган тутам-тутам бошоқларга қадалди.

— Вой, ишёқмас! Дангаса! — койина бошлади у. — Ўрганини қаранг.

Наздимда, гўё шоир яратган образ — "Назир отанинг ғазаби" (Уйғун) шеърида айтилганидек, кўк юзини булут қоплади. Ҳожиқул аканинг очиқ чеҳраси бирданига тундлашди. Кўзларида ғазаб ўйнади. Ҳайратга тушдим ва ўйладим: "Бир тутам бошоққа шунчами? Шу бошоқ билан давлат бой бўлиб қолармиди? Ё менинг олдимда..."

— Озгина эҳтиётсизлик қилипти-да! — кўнглини юмшатмоқчи бўлдим.

Давоми 2-бетда

ҚИЁС

Эрон ва Хитой ўртасидаги савдо-сотиқ алмашинувлари ҳажми 1990 йилдаги 361 млн. $ дан 1999 йилда 1 млрд. 215 млн. $ га ошди.

ТАЪКИД

"АҚШда 70 млн. катта ёшли киши ўқимайди ва ёзолмайди. Бу - шармандалик", - дея таъкидлади китоблари 51 тилда 180 мамлакатга ёйилган америкалик 83 ёшли ёзувчи Сидней Шелдон.

ШИКОЯТ

ПРОКУРОР ҚИЗГА... ИШ ЙЎҚ

Қашқадарё вилоят прокуратураси органларида 1986 йилдан буён ишлаб келдим. Дастлаб меҳнат фаолиятимни оддий инспекторликдан бошлаб, ишдан ажралмаган ҳолда Тошкент давлат университетининг ҳуқуқшунослик факультетида таҳсил олдим. Ўқишни 1990 йилда имтиёзли диплом билан тугатиб, яна бир йилдан ортиқ вилоят прокуратурасида инспектор бўлиб ишладим.

1991 йилда Республика прокуратурасида суҳбатдан ўтиб, вилоят прокуратурасининг умумий назорат бўлими прокурори вазифасига тайинландим. 1992 йилда Шаҳрисабз туман прокурори ёрдамчиси, 1994 йилда Шаҳрисабз шаҳар прокурори ёрдамчиси вазифасига ўтказилдим. Шаҳрисабз тумани ва шаҳри бирлаштирилиб, туман мақоми берилганидан сўнг туманлараро прокурор ёрдамчиси бўлиб ишладим. Бу даврда ҳеч қандай интизомий жазо олмаганман, фуқаролар ва ташкилот раҳбарларидан ҳаракатларимга нисбатан шикоят ёки ариза тушмаган. Судларда жиноят ва фуқаролик ишларининг кўрилишида прокурор ваколатини таъминлаш бўйича иш тажрибам ижобий деб топилиб, вилоятда оммалаштирилган. Ишлаган жойларимда кўпгина ташкилот ва хўжалик раҳбарлари ҳамда фуқаролар ҳурмат-эътиборини қозона олганман.

1998 йили менинг розилигимсиз вилоят прокуратурасига ишга ўтказилдим. Вилоят прокуратурасида яхши ишлаб келдим. Иш қобилиятимни раҳбарият ҳам тан олиб, 1998 йилдаёқ бўлим бошлиғи вазифасига резервга қўйишди.

Аммо мен ишлаётган ГСО бўлими бошлиғи З.Абраев бу жойни бошқа одамга мўлжаллаган экан шекилли, бўлимда иш бошламасимдан аввал таъқиб ва тазйиқ ўтказа бошлади, вазифамни виждонан ва ҳалол бажарсам-да, орқамдан пойлоқчилик қилиб, "турса сўпоқ, ўтирса ўпоқ" деяверди. Ҳатто зарурат учун ташқарига чиқишимгача санаб, жанжаллашарди. Бу ҳақда вилоят прокурори ўринбосарларига кириб билдирганман, бир неча марта оғзаки равишда бу одам билан ишлаб бўлмаслигини, бошқа бўлимга ўтказишларини сўраганман. Бир мисол...

Лутфия БОЗОРОВА

ТАҲРИРИЯТДАН: Бир неча варақдан иборат хатни шу ерда тўхтатамиз. Чунки, хатда баён этилган даъволар майдалашмоқда, одамлар орасида учрайдиган энг майда, арзимас, ҳатто тилга олинишга ҳожати бўлмаган "дебди-дебди"лар, "эмиш-эмиш"лардан иборат бўлиб қолмоқда. Худди шу боисдан ҳам хатнинг давомини эълон қилмасликка қарор қилинди. Биз шу ниятимизни хат муаллифига ҳам айтдик, у киши бўлган воқеанинг бари газетада батафсил чоп этилишини астойдил сўради, муболағасиз бир неча ҳафта Тошкентда қолиб деярли кун ора таҳририятимизга келиб турди. Ва биз бир нарсадан таажжубландик.

Лутфия Бозорова ким?

Прокурор! Олий ўқув юртини "аъло" баҳоларга битириб, шу соҳада 14 йил меҳнат қилиб қуйган, озми-кўпми тажриба орттирган мутахассис! Энди унга иш йўқ! Вилоят прокуратурасида шу қиз бола кадр учун иш жойи топилмаяпти. Чунки...

Суриштира бошласангиз яна майда гаплар болалайди: Л.Бозорова меҳнат таътилига чиққанида сохта касаллик варақаси олган эмиш! Муаллифнинг фикрича эса, у киши ҳалол ишлагани учун кимларгадир ёқмай қолган, кимларгадир унинг ўрни керак бўлган ва баҳона топилди деб уни иссиқ ўрнидан "жилдиришган".

"Шунча йил меҳнатим сингган жойда бирор моддий ёки маънавий ёрдам бериш ўрнига бор-йўқ илинжим — севимли касбимдан маҳрум қилишди. Бутун ҳаётини, умрини ишига, илмга бахшида этиб келаётган бир қизни, ўз ходимини асраш, авайлаш ўрнига, уни бор таянчи, овунчи, орзу-умидлари ва илинжидан маҳрум этиб ва буни "ғалаба" деб ҳисоблаб, вилоятда барчага кўз-кўз этиб, овоза қилиш прокуратуранинг ўз шаънига доғ эмасми?"

Биз Қаршида юз берган можарога ҳакамлик қилмоқчи эмасмиз, у ёки бу томонга ён босиб, даъвога зўр бериш ниятимиз ҳам йўқ. Лекин муаммо бор, келишмовчилик бор. Ишга тиклана олмаётган қиз бола кадр бор.

Буни ким ҳал қилади? Агарки прокурор ходим ўз ҳуқуқини тиклай олмай сарсон бўлиб юрган бўлса, оддий фуқаро додини кимга айтади? Бордию, Л.Бозорова ҳақиқатда ҳам ишдан четлаштириладиган, ишга тиклаш мумкин бўлмаган даражада айб иш қилган бўлса нима сабабдан прокуратура унинг айбини исботлаб, укдира олмайди?

Оқибатда пойтахтдаги таҳририятлар, нуфузли идоралар жойида ҳал этиладиган бундай келишмовчиликка қозилик қилишга мажбур бўлмоқда.

Вилоят миқёсидаги тегишли идоралар Лутфия Бозорова шикоятига қулоқ тутадилар деб ишонамиз.

МУНОЗАРА

МУАССИСДАН КЎРА МУҲАРРИР МАЪҚУЛ

Таҳририят ўқитган йигитлар газетага қайтишмади

"Ҳуррият" мен учун энг севимли нашр. Унинг дастлабки сонидан бошлаб мухлис бўлиб келаяпман. Газетанинг ҳозиржавоблиги, тезкорлиги, шу билан бирга қалами ўткир ҳамкасбларимиз меҳнат қилаётганлиги учун қадрлайман. Тўғрироғи, ҳар бир сонини орзиқиб кутаман, ўқиб чиққач эса ўзимда дадилликни, ёш мухбирларга хос ғайратни туяман.

Газетанинг шу йил 21-сонида босилган Алижон Абдураҳмоновнинг "Мухбир кепти, нима бўпти?" номли мақоласини синчковлик билан ўқиб чиқдим. Мақолада туман газеталари шарҳи берилаяпти, демак, имкон қадар ҳар бир вилоятдан камида 5-6 та туман газеталарига тўхталиш, уларни бир-бирига таққослаш мумкин эди. Демоқчиманки, мақолада Қашқадарё вилоятидан фақатгина "Китоб тонги" газетаси тилга олинибди. Тўғри, Китоб тумани катта, аҳоли сони ҳам, ҳудуди ҳам. Лекин вилоятимизнинг чекка туманларида ҳам газеталар чиқаётгани, улардаги ҳақиқий аҳвол ҳақида ҳам қисман тўхтаб ўтилса фойдадан холи бўлмасди...

Туман газеталари ҳафтада бир марта чиқиши-ю, уни макетлаштиришдаги камчиликлар тўғрисидаги муаллиф фикрларига тўла қўшиламан. Тўғри, макетлаштиришда ҳам журналистик маҳорат, изланувчанлик бўлиши лозим. Лекин холисона ёндошадиган бўлсак, эски услубда чиқадиган газеталар учун чиройли макетларни танлаб бўлмайди. Сабаби, босмахоналарда эски машиналар, шрифтлар (ҳарфлар), линейкалар, энг муҳими, квадратларнинг танқислиги. Ҳаммаси емирилиб бўлаяпти, янгилашнинг имкони йўқ.

Мақолада яна муассисни танқид қилиш тўғрисида фикр бор. Тўғри, муассисни танқид қилолмаймиз. Буни ошкора тан оламиз. Негаки ўша муассис чиқадиган ҳар бир газетамиз билан қизиқиб, ўз фикрини айтиб турса, боз устига фаоллар йиғилишларида чиққан танқидий мақолаларни ҳимоя қилган ҳолда айбдорларга нисбатан чоралар бериб турса-ю, уни нима деб танқид қилишимиз мумкин? "Танқид қилишга бошқа асос йўқми?" — дейишингиз табиий. Танқид қиламиз, лекин ошкора эмас. Қизим сенга айтаман, келиним сен эшит қабилида.

Туман газеталарига ёш мухбирлар нега ишга келмайди? Мақола муаллифи Сирдарё ва Жиззах туман газеталари таҳририятларига 9-10 йилдан буён журфакни битирган ёшлар ишга келмаётганини қаламга олган. Бизда эса бу масалада рекорд ўрнатилган. Мен "Нишон тонги" (илгариги "Меҳнат байроғи") газетасига 1978 йилда ишга келганман. Ўшандан буён биронта ёш журналист кадр ишга келганини эслолмайман.

Бир вақтлар биз таҳририятда икки нафар журналист эдик. Устозимиз Иззат Ҳикматов бошқа лавозимга ўтгач, 1989 йил декабрь ойида газета муҳаррири вазифасига мени тавсия этишди.

Дастлабки ишни таҳририятимиз ҳамда босмахона жойлашган икки қаватли бинони таҳририят ҳисобига ўтказишдан бошладим. Қиш пайтлари томдан томчи тушиб ишлашга халақит берарди. Навбатдаги вазифа эса бинони шиферлаш бўлди. Бу ишни бажаргунча туманда мен бормаган ташкилот қолмади. Минг бир машаққат билан бу иш ҳам амалга ошди.

Югур-югурлар билан ниҳоятда чарчадим. Чунки таҳририят ҳисобида машина йўқ эди. Ҳар бир ишни пою-пиёда бажаришга тўғри келарди. Яна ташкилотма-ташкилот югуриб, бирини ака, бирини ука деб тижорат саҳифалари тайёрлашга, рекламалар беришга ҳаракат қилдим ва ниҳоят, ўша июнь ойида "Москвич" русумли машина сотиб олдик.

Таҳририятимизда кадрлар етишмайди. Ишлаб юрганлари эса...

Кадр тайёрлаш қийин ишми? Ўзимга-ўзим ана шу саволни бердим-у, армия сафидан хизмат бурчини ўтаб қайтган Саид Мейлиев деган ёш йигитни ишга олдим. Уни ўқишга жўнатдим. Бироқ ўша йили омади чопмади. Ўша йиллари ўзимизда ишлаб юрган Жалол Яхшибоев ҳамда Фахриддин Бозоров деган ходимларимизни чақирдим. "Сизлар ёшсиз, ўқишларингиз керак", дедим. Улар аввалига иккиланишди. Чунки ҳар иккиси ҳам оилали, бола-чақали йигитлар эди. "Ўқиб олсаларингиз марра сизларники, молиявий томондан ўзим ҳимоя қиламан", деб ваъда ҳам бердим. Ҳа, улар барча қийинчиликларни енгиб сиртдан ўқишди. Омади чопмаган Саид Мейлиев ҳам ўқишга кирди. Қувондим, ахир журналист сони яна кўпайяпти, дердим ўзимга-ўзим. Лекин қувончим узоққа чўзилмади. Қарангки, минг бир машаққат билан ўқитган (чунки улар ўқишга кетганда бир ўзим таҳририятда қолиб кетардим) кадрлар катта жойларда ишлашни афзал кўришди. Ҳозир Жалол Яхшибоев вилоят телерадиокомпаниясида, Фахриддин Бозоров "Қашқадарё" вилоят газетасида, Саид Мейлиев "Тадбиркор" вилоят газетасида фаолият кўрсатишаяпти.

Таҳририятда эса яна кадрлар тайёрлаш, ёшларни ишга жалб этишга ҳаракат қилдим. Ёш йигитлардан Шерхон Қораевни ишга олдим. Аввалига ёзишни билмаган йигит қисқа вақт ичида бинойидек ёзадиган бўлди. Уни ҳам ўқишга кузатдим. Лекин у сиртдан ўқимади...

Ҳозирда газета масъул котиби Норменгли Алпонов — ўзбек тили ва адабиёти фани ўқитувчиси, ахборот бўлими мудири Исмат Жўраев — ўрта махсус маълумотли ҳисобчи, оддий мухбир Аҳмад Жабборов — оддий қурувчи (ўрта маълумотли), мусаҳҳиҳ Рўзиқул Маҳмадалиев — ўрта махсус маълумотли кишилар фаолият кўрсатишаяпти. Журналист бўлмаган кишилар билан ишлаш қанчалик машаққат. Шундай деймана-у, лекин нолишга ҳаққим йўқ. Уларни ҳозир яхши журналистлар сингари тарбиялаб олганман. Фақат дипломсиз журналистлар. Шунисига ҳам шукр.

Газета обунасидан нолимайман. Обуначиларимиз сони бугун 1844 нафарни ташкил этади. Бепул нусхаларни ҳисобга олсак, 2000 та газета чиқараямиз.

Ходимларни ижтимоий ҳимоялашга келсак, ойлик иш ҳақларини вақтида оламиз. Ҳар кунги иш учун 140 сўмдан овқат пули белгиланган. Ундан ташқари таҳририят ҳисоб рақамига туширилган пулнинг (тижорат саҳифалари учун) 40 фоизини қалам ҳақи қилиб белгилаганмиз. Ходимларга байрамларда эса имкон қадар баъзида бепул (таҳририят ҳисобидан) гўшт ёки шакар маҳсулотлари бераяпмиз. Хўш, таҳририят ходимлари учун бундан ортиқ яна қандай шароит яратиш мумкин? Тўғри, бу оладиган пулларига шоҳона ҳовли-жой ёки қулинг ўргилсин машина харид қилиб бўлмайди...

Баъзан ўйга толаман. Хўш, тайёр кадрлар нега кетиб қолишди? Жойларда юқоридан келган мухбирга раҳбарлар (улар мени кечирсинлар) қўлларини кўксиларига қўйиб кутиб олишади. Истаган жойига тайёр машиналарда олиб боришади. Керак бўлса, мухбир миниб келган машинани тўла ёқилғи билан таъминлаб, унга қуюқ зиёфатлар ташкил этишади.

Эҳтимол, кетиб қолган мухбирларим ҳам ўшалардек шоҳона юришни ҳавас қилишган бўлса ажабмас.

Шуни тан оламанки, "Ҳуррият"да босилган мақола мени янада тетик ҳаракат қилишга даъват этмоқда. Шунинг учун таҳририят ҳисобига 20 гектар ер сўраб туман ҳокими номига ариза бердим. Шу билан бирга газета таҳририятини янги техникалар (хусусан, компьютерлар жамланмаси) билан жиҳозлашни ният қилдим. Бунинг учун эса "Миллий банк"дан 3 миллион сўм кредит олишга ҳужжат тайёрлаяпман.

Демак, "Ҳуррият"да чоп этилган мақола менинг ғайратимга ғайрат қўшди. Янада яхшироқ ишлашга даъват этмоқда.

Саломат ТУРСУНОВА,
"Нишон тонги" газетаси муҳаррири

ҲАММАСИ ҲОКИМГА БОҒЛИҚ

"Ҳуррият"нинг шу йил 24 май сонида эълон қилинган "Мухбир кепти, нима бўпти ёхуд туман газеталари керак...ми?" сарлавҳали мақолани ўқиб, беихтиёр 1990 йилда худди шу савол билан газета орқали туман жамоатчилигига мурожаат қилганимиз ёдга тушди. Биз газета ижодкорлари вужудга келган аҳволдан ташвишланиб, ошкора фикрлашишга қарор қилган эдик. Бу жуда кўпчиликда ҳам қизиқиш, ҳам ташвиш уйғотди. Меҳнат фахрийлари, кекса журналистлар, туман фаоллари газета мурожаатига жавобан ўз фикр-мулоҳазаларини қоғозга тушириб таҳририятга юбордилар.

Яхлит фикр шу бўлдики, туман газетаси керак, у одамларга энг яқин газета. Фақат унга туман раҳбарларининг амалий ёрдами, эътибори ниҳоятда зарур. Биз бу фикрларни ўша вақтда газета саҳифаларида эълон қилиб бордик. Жамоатчилик фикри туман раҳбарларини ҳам сергаклантирди.

Мана, орадан 10 йил вақт ўтиб, "Ҳуррият"да шу мавзудаги муҳим, мунозарали ва айни вақтда ҳаётий мақолани ўқиб, ўз фикримни қоғозга туширмоқдаман.

Бир сўз билан айтадиган бўлсак, туман газетаси ходимлари иқтисодий жиҳатдан жуда ночор. Иккинчи жиҳатдан таҳририят ташкилот, хўжаликларга иқтисодий жиҳатдан қарамдек. Чунки обуна ташкил этишда ташкилот, хўжалик раҳбарлари масаланинг кўп жиҳатларига эътибор берадиган бўлиб қолишган.

Лекин туманнинг биринчи раҳбари астойдил эътибор берса, туман газетаси ҳар жиҳатдан яхши бўлиб бораверади. Биринчи раҳбарнинг эътибори номигагина бўлса, газета ҳам худди хўжакўрсинга чиққандек бўлади. Ўз сиёсатини газетага таяниб ўтказадиган ҳоким, албатта, ҳар жиҳатдан ютади, иши ҳам олға босади.

Хулоса шуки, туман газетаси керак. У халққа энг яқин газета. Туманнинг биринчи раҳбари жиддий ғамхўрлик ва эътибор намунасини кўрсатмас экан, мақолада таъкидланганидек, туман газеталари ночор бўлиб қолаверади.

Файзулла ЗИЁДУЛЛАЕВ,
"Бекобод овози" газетаси муҳаррири

ЭЪТИРОЗ

ҚАНЧА КЎП ИШЛАСАК...

Муҳтарам таҳририят ходимлари!

"Ҳуррият" газетасининг 2000 йил 24-30 май сонида чоп этилган журналист Убайдулла Хўжаниёзовнинг "Шул эрур айбим менингким, мардуми санъаткорман" мақоласидаги баъзи ўринларга эътирозим бор. Мақолада журналист дабдурустдан: "...Бироқ туман маданият бўлими бошлиғи Уйғун ака Бўтаев "Қанча кўп ишласак, шунча кўп қарзга ботяпмиз" деб ёзади. Ваҳоланки, мен бундай демаганман ва бунга асос ҳам йўқ. Чунки бўлим озми-кўпми фойда кўрмоқда, қарздор эмас. Мен бунга далил сифатида Молия вазирлигининг Самарқанд вилоят назорат-тафтиш бошқармасининг 9 июль 2000 йилдаги далолатномасини тақдим этаман. Ундаги ҳисоб-китоблар бўйича турли идоралар маданият бўлимидан 74,8 минг сўм миқдорида қарздордир. Шундай экан, бўлим ҳеч қачон қарзга ботмаган.

Бундан ташқари журналист: "...ҳар хил аппаратуралар олиш учун ҳеч қандай маблағ ажратилмаган..." дейди. Бироқ ушбу харажатлар учун 2000 йилда бюджет ҳисобидан 574,0 минг сўм маблағ ажратилган. Бу каби нотўғри фактлар, юзаки қарашлар албатта маданият бўлими фаолиятига қарашни ўзгартиради. Шу сабабли менинг эътирозимни газета саҳифаларида чоп этишингизни сўрайман.

Уйғун БЎТАЕВ,
Пастдарғом тумани маданият ишлари бўлими мудири

Ўғил: -Кинонинг додасини кўряпмиз!..

ЖАВОБ

"АЛПОМИШНИНГ МУШТИ КИМГА ТЕГДИ?"

"Ҳуррият", 2000 йил 1—7 март

"Ҳуррият" газетасида чоп этилган "Алпомишнинг мушти кимга тегди?.." сарлавҳали мақоласи юзасидан Термиз станциясининг бошлиғи Р.Ҳаитовнинг эгаллаб турган лавозимидан ноқонуний бўшатилганлиги ҳолати юзасидан қуйидагиларни маълум қиламан.

Р.Ҳаитов мақола чоп этилмасдан олдин ноқонуний ишдан бўшатилганлиги ҳақида ариза билан Ўзбекистон транспорт прокуратурасига мурожаат қилган эди.

Унинг аризасига мувофиқ "Ўзбекистон темир йўллари" ДАТКнинг раиси Р.Зоҳидовнинг 1999 йил 6 декабрдаги 135-сонли буйруғи ўрганиб чиқилиб ва ҳақиқатан ҳам амалдаги меҳнат қонунларининг талаблари бузилган ҳолда ишдан бўшатилганлиги аниқланиб, 28.03.2000 й. куни буйруқни бекор қилиш ва Р.Ҳаитовни эгаллаб турган лавозимига қайта тиклаш ҳақидаги протест киритилди.

Лекин темир йўл раҳбарияти протестни белгиланган 10 кунлик муддат ичида кўриб чиқмаганлиги ва қаноатлантирмаганлиги сабабли Р.Ҳаитовни қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини тиклаш мақсадида Мирobод тумани судига даъво аризаси киритилди.

Даъво аризаси Миробод тумани судьяси Т.Бакиева томонидан 21.06.2000 й. куни кўриб чиқилиб тўла қаноатлантирилди. Р.Ҳаитов эгаллаб келган Термиз станцияси бошлиғи лавозимига қайта тикланди, 06.12.1999 й.дан 21.06.2000 й. кунига қадар мажбурий ишсиз юрган кунлари учун Р.Ҳаитовга 149455 сўм миқдоридаги ойлик маоши ундирилди.

Э.А.ЦОЙ,
Ўзбекистон транспорт прокурорининг биринчи ўринбосари, адлия кичик маслаҳатчиси

БИР ТУТАМ БОШОҚ

(Боши 1-бетда)

— Йў-ўқ, — деди у шаҳдидан тушмай, — бу эҳтиётсизлик эмас, бу лоқайдлик! Эҳтиётсизлик бутун бошли дала бўйлаб бўлармиди? Бу — нонтепкилик... Шофёр қани? — у узоқдаги машинасига қараб, чанг босган шляпасини силкитганча "бу ёққа, бу ёққа!" дегандек ишора қилди.

— Сиз-чи, тез боринг-да, тракторлар тўхтаб турган жойда ким бўлса ҳам — инженерми, бўлим бошқарувчисими — буёққа олиб келинг, — буюрди у зум ўтмай етиб келган шофёрга.

Биз ангар бўйлаб яна йўлга тушдик. Шеригимиз қўлидаги транзистор қулоғини буради. Диктор ёш шоирлардан бирининг шеърини ўқий бошлади. Нон ҳақида экан.

— Худди бизни кўриб тургандек-а? — кулиб қўйди Ҳожиқул ака ва овозини кўтаринг дегандек ишора қилди. Баравар тингладик:

Нон билан ободдир дастурхон,
Боболар сўзи бу: нон демак иймон!
Нон билан гўзалдир тўю томоша,
Нон бўлмаса тордир кўзга кенг жаҳон.
Шунданми, ўғлонлар бурчин ўташга,
Хизматга йўл олса, нон тишлатилар.
Совчилар келганда қуда бўлмоққа,
Аввало ўртада нон ушатилар...

— Жонли ёзибди, — жимликни бузди шеригимиз.

— Ҳа, — деди Ҳожиқул ака ва бир зум ўйланиб турдида, қўшиб қўйди, — ҳамма ҳам нон қадрини ўша қаламкашдек ҳис этса экан...

Биз, халқ фаровонлиги ошиб, турмушимиз мунавварлашган сайин ўзимизни кўрган, тўйинган, моддий-маънавий бой кишилардек ҳис этишга одатланиб қолдик. Агар халқ хўжалигимизнинг сўнгги йилларидаги кескин иқтисодий ўсиш суръатларини инобатга оладиган бўлсак, бу табиий!

...Ҳа, моддий бойлик бошқа, маънавий бойлик бошқа. Киши моддий жиҳатдан бой бўлса-ю, маънавий қашшоқ бўлса, у ҳолда унинг қуруқ савлатидан не фойда?

Ҳожиқул аканинг куйинишида жон бор эди. У дон қадрини, нон қадрини билган малакали мутахассис, малакали раҳбар сифатида мушоҳада қилмоқда эди.

Ҳа, Ғалла азал-абад тирик жонга ҳаёт ато этувчи, инсон умрига умр қўшиб, тўқлик, фаровонлик бағишловчи энг олижаноб ва энг файз-тароватли, қут-баракали меҳнат рамзи бўлиб келган. Одамлар бу рамзни, бу меҳнатни ғоят-бағоят қадрлаши боиси ҳам шунда. Инсон космосга кўтарилди, дарёлар, денгизлар, океанларни забт этди. Ер қаъридан олтин, темир, нефть ва газ қазиб олди, атом энергиясини жиловлади. Ғалла эса ғаллалигича қолди. Тамғасига ғалла бошоғи тасвири туширилган мамлакатимиз фуқаролари — ўзбек халқи ғаллага, айниқса алоҳида ҳаяжонли, муқаддас муносабатда бўлишининг боиси ҳам шунда!

20-йилларнинг бошида ёзувчи Александр Неверов яратган "Тошкент — нон шаҳри" повестини эсланг. Ёзувчи Волга бўйилик бир деҳқон оиласидаги очликни шундай тасвирлайди: "Бобоси ўлди, бувиси ўлди, кейин отаси ўлди... Онаси очликдан касалга чалинди... эртаю кеч йиғлайди, очликнинг эса сира-сира раҳми келмайди. Шу кунларда ўлди-ўлди кўпайиб кетган, гоҳ куни битта, гоҳ куни иккита ўлик қабристонга олиб борилади. Михаил амаки ҳам вафот этди. Ҳар хонадонда ўлик кўмиш учун тайёргарлик боради. От ва сигирларни еб бўлишгач, энди навбат ит ва мушукларга келди"...

"Навбат ит ва мушукларга келди". Нақадар даҳшат! Лекин ана шу даҳшат замирида ҳам ҳаёт учун курашишдек бир ҳиссиёт, ҳаракат, интилиш ётганлигини илғаяпсизми?

Кўҳна тарих қаърига чуқурроқ кириб, Туркистон, Сибирь ўлкалари халқларининг ўтмиш кунларига ҳам бир нигоҳ ташланг. "Турксиб йўлларида" хаёлан кезинг-у, сўзни беназир шоиримиз Ғафур Ғуломга беринг:

Б е ш
миллион,
Ўн миллион,
Юз миллион нафар,
қуллар ва туллар.
Гарданда чўяндан қуйилган
занжир,
Ерларда ҳашорат каби очликдан,
Зорликдан гезариб лаби,
ожиз, маҳкум, хор ва бетадбир:
Нон — дея,
Нон — дея,
Сурриниб кечмишдир.

...Неча миллион киши шаҳид кетган Иккинчи жаҳон уруши йилларида очлик ва хорлик азобини қамалда қолган Санкт-Петербург (Ленинград-)ликлардан сўранг.

...Хаёл жиловсиз. У мени аёвсиз қатағон йилларига, Иккинчи жаҳон урушининг қоп-қоронғу мудҳиш тунларига, мустабидлик йиллари азобларига, 90-йиллар боши — Мустақилликнинг илк дамларидан бошлаб, бутун мамлакатимиз бўйлаб ғалла мустақиллиги учун кураш олиб борилган бугунги кунларга етаклади.

Сўнгсиз ўйлар босган тепамда Нурота тизма тоғларининг катта-кичик жилғалари оша яна шўх-шан тоғ эпкинлари ўйнайди. У димоғимга тиниқ чашмалар бўйидаги мўъжаз-мўъжаз қишлоқлардан, қишлоқнинг олови бозиллаб турган тандирларидан пешма-пеш узиб олинаётган баркашдек-баркашдек қип-қизил, иссиқ нон ҳидини олиб келади. Тўйиб-тўйиб ҳидлаб оламан. Ҳаяжондан иқтидорли бир ҳамкасбимнинг нон шаънига ёзган мадҳини энтикиб-энтикиб ўқий бошлайман.

"Нон ҳиди... Таърифларга муҳтож эмас. Кимки унинг қудратига ишонмас экан, бир бурда нон учун азиз умри остоналарда кечган, истибдод чеккан болаларнинг мозий кунларига назар солсин. Кимки мозий ҳақиқатига шубҳа билан қараса, "туғилгану, лекин ризқи туғилмаган" жамиятда дунёга келган айрим давлатлардаги одамлар ҳаётига кўз ташласин. Бир бурда нон ва ёлғиз қорни учун кўзини сотган хорижлик қизнинг қисматини ўйласин. Дунёнинг қарийб 20 фоиз аҳолиси ҳозиргача тўйиб овқат емаслигини тасаввур қилсин! Бу қисмат нимадан, нондан эмасми? Нонни танқислик важидан эмас, мутлақо бундай эмас, аксинча дунёнинг энг азиз ва буюк мўъжизаси бўлгани учун... улуғлаймиз. У шундай улуғ неъматки, балки шунинг учундир инсон туғилиб, то кўз юмгунига қадар ёлғиз нонгина кўнглига урмайди".

Нуротанинг узоқ қишлоқларидан бири — Оҳчобда бир киши бўларди. Бу оддий, аммо жуда олий инсон (жойлари жаннатдан бўлсин!) Бообой ота Чилғошевни ҳамма ҳурмат қиларди. Бутун умри қаттиқчиликда ўтган, жангларда қон тўккан, бир неча бор ярадор бўлган марҳумнинг бир сўзи беихтиёр ёдимга келади: "...уруш йиллари, — деган эди у, — фақат бир нарсани ўйлардик. Жангдан кейин бола-чақаларимиз билан бирга тўйиб-тўйиб нон ейишни орзу қилардик".

Ота орзу қилган кунлар келди. Уруш қийинчиликлари ортда қолди. Оллоҳга шукрлар бўлсинки, мустабидлик барҳам топди. Энг улуғ, энг азиз неъмат — мустақилликка эришдик. Юртимиз, осмонимиз тинч, халқимиз тўқ, фаровон. Ҳаётимиз мунаввар...

Орадан бироз ўтиб, Ҳожиқул аканинг машинасида бояги кишилар — инженер, бўлим бошқарувчиси етиб келишди. Ҳожиқул Худойқулов уларни комбайн ўроғидан қолиб кетган тутам-тутам бошоқлар сари бошлади. Олдинда кетаркан, уларни лоқайдликда айблаб, комбайнчини тарбиялашни уқтирар, ғалланинг қадр-қиммати ҳақида гапирар, иқтисод тежамкорликдан бошланишини оташ бўлиб тушунтирар эди.

Кўз ўнгимда у чала қолган, топталган ғалла бошоқлари ўрнида катта-катта хирмонларни, баркашдек-баркашдек, қип-қизил, сават-сават нонларни кўриб турарди.

Мен Ҳожиқул аканинг ўша кездаги ҳаракатига бугун у кишининг муқаддас хотирасини хотирлаб, муборак номларини ёд этарканман, худди шундай кенг маъно, худди шундай кенг мазмун бердим. Чунки у кишининг бу ҳаракати менга ўша кезда юракларни ачиштирадиган, қалбларда раҳм-шафқат қўзғайдиган ва яна аллақанча мозий хотираларини эслатди. Очлик ва қаҳатчилик йилларини ёдга солди. Эсингиздадир, 30-40-50-йилларда отамизга, онамизга, ака-опаларимизга эргашиб, ўроқчилар қиртиб-қиртишлаб ўриб ўтган ангарларда кун бўйи изғиб юриб, биттама-битта машоқ терардик. Ҳозирги "Кейс" лар тушимизга ҳам кирмаган! Қуёш ботиб, кеч кириб, қоронғулик тушар ҳам эдики, машоқ халтамиз тўлмасди...

Ҳожиқул ака ўшанда бежиз куюнмаганди. У шундай куюнчак инсон, донни ҳам, нонни ҳам, заминини ҳам энг улуғ, энг азиз билган, қадрлаган ажойиб киши — комил, баркамол инсон эди... Суҳбати ширин, сўзга чечан, маърифатли зотлардан эди.

* * *

...Мана, азиз ўқувчим, кўнглимда юрган гаплар — хотиралар асносида битган битигимни ўқиб ҳам чиқдингиз. Нима демоқчи бўлганимни тушуниб ҳам етдингиз, чоғи... Энди ўзингиз ўйланг, хулоса қилинг, сабоқ чиқаринг.

Бир тутам бошоқ нималарга қодир?..

Тошкент давлат шарқшунослик институти қошидаги хорижий тиллар академик лицейи 2000-2001 ўқув йилига қабул эълон қилади

Академик лицейга мактабларнинг 9- ва 10-синфини муваффақиятли тугатган, араб, япон, курия, ҳинд, форс, хитой ва инглиз тилларини мукаммал ўрганишни истаган ўқувчилар қабул қилинади.

Машғулотларни Тошкент давлат шарқшунослик институти профессор-ўқитувчилари ва академик лицейнинг малакали ўқитувчилари олиб борадилар.

Ўқишга кирувчилардан қуйидаги ҳужжатларни тақдим этишлари сўралади:

Таълим муассасаси раҳбари номига ёзилган ариза;

Рейтинг бали кўрсатилган маълумот тўғрисидаги ҳужжатнинг асл нусхаси;

Ҳудудий касб-ҳунарга йўналтирилган психологик-педагогик ташхис маркази тавсияномаси;

Доимий яшаш жойидан берилган маълумотнома;

086-У шаклидаги тиббий маълумотнома;

3х4 см ҳажмдаги 4 дона фотосурат.

МАНЗИЛ: Юнусобод тумани 7-мавзе.
Авт.: 18, 24, 93, 96, 111.
Трам.: 28, 29. Мўлжал: "26-Поликлиника"
Мурожаат учун телефон: 24-15-51

Тошкент шаҳар Ҳамза туманидаги 198-мактаб томонидан Алимжонова Сайёра Комилжоновна номига 1979 йил 26 июнда берилган Б 908237 рақамли аттестат йўқолганлиги сабабли БЕКОР қилинади.

* * *

Тошкент шаҳар М.Улуғбек туманидаги 209-мактаб томонидан Ахунов Равшан Аъзамович номига 1992 йилда берилган А №083071 рақамли гувоҳнома йўқолганлиги сабабли БЕКОР қилинади.

* * *

Утерянное свидетельство о включении хозяйствующего субъекта в государственный регистр предприятий и организаций выданное №18415 фирме ООО "КАНКОР-ЮС" органами статистики считать НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ.

Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси ҳамда "Ҳуррият" газетаси таҳририяти таниқли журналист
Абдулла ТУРДИЕВнинг
вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларга чуқур таъзия изҳор қилади.

МАҒРИБУ МАШРИҚ

INTERNATIONAL LIFE

АНЖУМАН

ОКИНАВАДА "КАТТА САККИЗЛИК" САММИТИ

Ундан "КИЧКИНА"лар қандай наф кўради?

Тақдирнинг ўйинлари кўп: ўзини "бизсиз дунё дунё эмас" мақомида тутувчи давлатлар ҳам ўрни келса бир-бири билан ҳисоблашишга, юмшоқроқ айтганда, ҳамкорлик қилишга мажбур бўлишади. Негаки бу мажбурият ортида дунё миқёсидаги глобал муаммоларни биргаликда ҳал этиш, барқарор ривожланишни таъминлаш ва тинчлик-осойишталикни муҳофаза қилишдек эзгу мақсадлар ётади. Азбаройи ана шу мақсад "катта"ларни бирлаштирса, кескин вазиятларни юмшатса.

Катта сиёсатда, "катталар" сиёсатида бир томондан муроса йўлининг танланиши ҳам, бир ҳисобда, маъқулдек. Акс ҳолда, муросаю мувозанат издан чиққанда, гегемонликка интилиш кучаяди, ими-жимида монополистик кайфият юзага келади, яккаҳукмронликни даъво қилгувчилар кўпаяди. Натижада...

Хунук натижадан ўзи сақласин...

21-23 июль кунлари Окинавада "катта саккизлик" давлатларининг саммити бўлиб ўтади. Унда саноати ривожланган етакчи демократик давлатлар: Канада, Буюк Британия, Франция, Германия, Италия, Япония, АҚШ, шу билан бир қаторда Россия ҳам қатнашади.

АҚШ Давлат котибининг иқтисод, бизнес ва қишлоқ хўжалиги бўйича ўринбосари Алан Ларсоннинг таъкидлашича, саммит кун тартибидаги асосий масала ҳамма учун бирдек зарур бўлган янги ахборот технологиясидан фойдаланиш масаласи бўлади. Шунингдек, жаҳон иқтисоди ва ҳамжамият масалалари муҳокама этилиши, олий мақом ҳужжат - "Окинава харитаси"нинг имзоланиши ҳам кутилмоқда.

Хўш, "катта саккизлик" учрашувидан "кичкина"лар қандай наф кўради? Саммитнинг голландиялик фермер, австралиялик деҳқон ёхуд ўзбекистонлик талабага нима дахли бор дерсиз. Саммитда таълим ва тиббий хизмат, маданий алмашинув ва ўзаро тушуниш, давлат бошқаруви тизимини демократлаштириш, очиқ иқтисодий ривожланиш ва ислоҳотлар масаласи хусусида баҳс юритилишидан англаш мумкинки, у бугунги сиёсий вазиятга анча илиқлик олиб келади.

Манбалардан маълум бўлишича, "катта саккизлик" мулоқотларида кичик давлатлар манфаатларига путур етмайди, қайтанга умумий манфаатлар мувофиқлиги тамойилига амал қилинади. Биздаги маълумотлар шундан дарак бермоқда, қолганини яна Окинавадаги анжуман кўрсатади.

ҚИСҚА-ҚИСҚА

ПУЛИНГ БЎЛСА ҚЎЛИНГДА, ЎЗИ КЕЛАР УЙИНГГА

АҚШнинг Москвадаги элчихонаси виза ҳужжатларини расмийлаштирувчиларга қулай имконият яратди. Эндиликда виза очтираётган киши элчихонага келиб юриши шарт эмас. Чунки бу иш билан боғлиқ барча ҳаракатлар уй курьерлари хизматига Federal Express кирадиган бўлди.

Элчихонанинг консуллик бўлимида Federal Express офиси очилди. Бу хизмат Россиянинг барча ҳудудларида яшайдиган аҳолини қамраб олади. Айтайлик, Москвада паспортга виза 24 соат давомида, Москва областида 48 соат давомида, Россиянинг Европа қисмидаги марказий областларида 2-3 иш кунида, Сибирда 34 кун, мамлакатнинг энг чекка жойларида эса 7 иш куни давомида очиб берилади. Хизмат учун олинадиган ҳақ ҳудудига қараб 100 рублдан 485 рублгача бўлади.

Киссанг кўтарса, уйда туриб ҳам "иш" қилишинг мумкин, деб шуни айтсалар керак-да.

"АҚЛ"ИНГГА БАЛЛИ, ТАРЖИМОН!

Жанубий Корея пойтахти Сеул кўчаларида юрадиган таксилар учун электрон таржимон ўрнатилди. Хориждан келган йўловчи ҳайдовчи билан гапни корейсчага ўгирадиган махсус электрон қурилма орқали гаплашади. Бунинг учун қўшимча ҳақ тўланмайди.

Ҳозирги вақтда электрон таржимон инглиз, япон ва хитой тилларини "билади". Унга навбати билан француз, рус ва немис тиллари ҳам "ўргатилади".

Ёз охиригача электрон таржимон қурилмаси Сеулда юрадиган 2500 таксига ўрнатилади. Синов яхши ўтса ҳукумат 2002 йилга бориб пойтахтдаги 70000 таксининг ҳаммасига электрон таржимон қурилмасини ўрнатади.

БЎШ ЎТИРМА, ТАЛАБА!

АҚШ давлат департаменти ёзги мавсум муносабати билан Америкага ўқишга келган хорижлик талабалардан бўш иш ўринларини вақтинчалик тўлдиришда фойдаланиш тўғрисида баёнот берди. Ўтган йили Work-travel дастурида хорижлик ёшларнинг 40000 нафари вақтинчалик ишга жойлашган ва бунинг учун 43000 мамлакатнинг вақтинчалик визасини очтирган бўлса, бу йили юқоридаги кўрсаткич бир неча мартага ошиши кутилмоқда.

Фақат биргина Нью-Йоркдаги Халқаро таълим алмашиш Кенгаши (The Council on International Edicational Exchange in New York) бу йил ёзда Ирландия, Испания, Польша, Тайван ва бошқа мамлакатлардан келган 20000 кишини Work-travel га қабул қилди.

Хорижлик талабалар болалар мураббийси, йўриқчи, спорт мураббийси, болалар ва ёшлар оромгоҳларининг етакчиси бўлиб ишлашлари, шунингдек ҳосил йиғиштиришда, фермаларда ишлашлари мумкин. Иш ҳақи олиш имконияти 500 доллардан 1500 долларгача бўлади.

Одатда, Work-travel бир ярим-икки ой давом этади. Меҳнат тугагандан кейин талабалар таътилларининг қолган қисмини АҚШни томоша қилиш ва дам олишга сарфлайдилар.

ЯНГИ ТАКЛИФ

British Airways авиакомпанияси Буюк Британия ҳукуматига Хитроу аэропортининг учинчи учиш-қўниш майдонини қуриш таклифи билан чиқди.

Лойиҳа муаллифларининг фикрига кўра, янги майдон Хитроудан бир ярим километр шимолда қурилиб, ўрта магистрал лайнерларга қоида савдо-авиацияси самолётларига хизмат кўрсатади. Агар Хитроунинг учинчи учиш-қўниш майдони қурилиб ишга тушса, аэропорт қудрати яна 50 фоизга ошади.

ИСТАСАНГИЗ, ЁТИБ КЕТИНГ

АҚШнинг American Airlines авиакомпанияси шу йилнинг августидан бошлаб биринчи тоифали йўловчилар учун Flagship Suite (флагман апартаменти) номли янги кресло-кроват ўрнатишини маълум қилди. Апартаментлар биринчи навбатда Европа ва Жанубий Американинг айрим шаҳарларига учадиган Боинг — 777 самолётларига ўрнатилади. Янги кресло-кроватлар салон марказий йўлаги бўйлаб узунасига жойлаштирилади ва уларни бир-биридан ойна тўсиқлар ажратиб туради. Лайнердаги ҳар бир креслонинг ўз столчаси бўлади. Яна шундай шароит ҳам ҳозирланадики, бир вақтнинг ўзида биргина столча атрофида икки кишидан то тўрт йўловчига қадар бемалол овқатланиши, суҳбат қуриши мумкин.

Булардан ташқари мижоз апартаментида стол лампаси, спутник телефони, нот-бук, модем, телевизор ва видеоплейер учун розетка мавжуд бўлади.

У.НИШОНОВА, М.ПРИМҚУЛОВА тайёрлади

УЧРАШУВ

ҒАЛАТИ АСАРЛАР ШАЙДОСИ

Бернар Шамбазанинг қизиқарли суҳбати

Франциянинг Тошкентдаги элчихонасида француз адиби Бернар Шамбаза билан учрашув бўлиб ўтди. "Стендаль" стипендияси совриндори сифатида Австралия сафарида бўлиб, "Афв этгайсиз, қушчалар" романини яратган адиб бу сафар Марказий Осиёга, жумладан, республикамизга сафар қилишга жазм этганини, келгусида сафарнома ёзиш нияти борлигини айтди.

— Францияда ёзувчилик билан кун кечириб бўлмайди, — деди Б.Шамбаза. — Гарчи давлат ижодкорларни қўллаб-қувватласа-да, кўпчилик ёзувчилар журналистлик қилишади, мен ўзим дарс бераман. Бадиий адабиёт борасида бозор талаблари устиворлик қиляпти.

Кўплаб саволларга жавоб берган адиб, ғалати асарлар шайдоси эканини, ёзувчи сифатида Марсел Прустни, шоир сифатида Тиом Аполиниерни бошқалардан устун деб билишини айтди.

Мунира ИСОМИДИНОВА

"МУКОФОТ"

ИХТИРО УЧУН ЖАРИМА

Ҳар қандай ихтиро ҳам муаллифига ҳамиша шараф ва бойлик келтиравермаслигини Хўжанд вилояти Нов туманида яшовчи иккинчи гуруҳ ногирони Қобил Мирҳожиев яқинда билди.

Бир оёғидан ажраган электрикнинг иккинчи гуруҳ ногиронлиги учун оладиган икки минг тожик рубли беш жонли рўзғорга урвоқ ҳам бўлмаслигидан собиқ электрик буғдой янчадиган мўъжаз электр ҳовонча ясади.

Ўз қурилмасини қўшнилар ва ҳамқишлоқларининг буғдойларини янчиб бериш билан синовдан ўтказаётган пайтда... қишлоқдан солиқ инспекцияси ўтиб қолди. Натижада, тегишли далолатнома тузилиб, ихтирочи ўн минг рубл жарима тўлайдиган бўлди. Камбағални туянинг устида ҳам ит қопади деганлари шу бўлса керак-да.

Оллоёр БЕГАЛИЕВ

ҒАРОЙИБ ПЕЧЕНЬЕ

Латвия пойтахти Рига шаҳрида "Амипол" деб аталган шифобахш печенье ишлаб чиқарила бошланди. Махсус қўшимчалар билан таъминланган бу печенье организм учун заҳарли моддаларни шимиб олиб, ошқозон-ичак касалликларини даволашга ёрдам беради.

АНТИҚА

НОЁБ КОЛЛЕКЦИЯ

Бокулик профессор Н.Охундов ажойиб коллекция тўплаган. Булар асосан болалар ошқозонидан магнит ёки скальпел ёрдамида олинган мих, калит, игна, тўғноғич ва шунга ўхшаш нарсалардир. Бу ерда майда-чуйда металлардан ташқари ажойиб бир экспонатни учратиш мумкин. У колбада сақланади. "Бир куни хонамга ота-оналардан бири ўн бир ёшли қизчалари илон ютиб юборганини айтиб келишганида, сал бўлмаса тилдан қолаёздим, — дея хотирлайди профессор. — Қизча помидор териб юрган экан. Кун жуда қизиб кетиб, уни иссиқ элитади ва ухлаб қолади. Лекин бирдан нафаси қайтиб уйғонади...".

Аввалига қизчани операция қилмоқчи бўлишади. Бироқ операциядан олдин ошқозонини ювишга қарор қилишди. Икки литр эритма ичириб қайд қилдирганларида илон тоғорага тушди. Маълум бўлишича, бу узунлиги олтмиш беш сантиметрли Кавказ мушук илони экан. Бу илон чаққанда кишини ҳалок этмайди, лекин ошқозонда узоқ вақт туриб қолса, заҳари қонга ўтиб, бедаво дардга олиб келарди.

Нигора МУҲАММАДЖОНОВА,
ЎзДЖТУ инглиз филологияси 1-курс талабаси

СИҲАТ

ТАДҚИҚОТЛАРГА КЎРА...

Янги тадқиқотларга кўра, аспирин юрак хуружининг олдини олиш мақсадида уни истеъмол қилаётган шахсларга фойдадан кўра кўпроқ зарар келтиради. Британияда чиқадиган журналда чоп этилган тадқиқот натижалари гувоҳлик беришича, юқори қон босимидан азоб чекаётган эркакларга аспирин салбий таъсир кўрсатмоқда.

* * *

Саратон, яъни рак касаллигининг олдини олиш учун витамин таблеткаларини истеъмол қилгандан кўра, олма еган афзалроқ экан. Айтишларича, олмада бу касалликни тўхтатадиган шифобахш омиллар бор экан. Одамлар доимо олмани соғлиқ учун фойдали эканини таъкидлаб келганлар. Лекин бу меванинг витамин таблеткаларига нисбатан қанчалик яхши экани ҳали маълум эмасди. Олимларнинг айтишича, мевалар ва сабзавотлар рак хасталигига ўхшаш касалларда оғриқни пасайтиради.

Таркибида С витамин бўлган дорилар соғлиқ учун, албатта, яхши. Лекин улар эндигина узилган мевалардаги шифобахш моддалар каби таъсир қилавермайди. Олмада антиоксидиан моддаси бўлиб, у саратон ва қариш касалликларини келтириб чиқарадиган молекулаларни нейтраллаштирар экан. Олимлар олма таркибида ва пўстида пита кимёлари деб номланадиган модда рак касаллигига қарши истеъмол қилинган витаминдан кўра кўпроқ фойда келтираркан.

Бир сўз билан айтганда, ҳар куни витамин таблеткаларини ичиб юргандан кўра ҳар куни битта олма еб юрган афзалроқдир.

* * *

Олимлар сил касаллигига қарши дориларни яратишга имкон берувчи янги кимёвий моддаларнинг тафсилотларини беришган. Жаҳонда одамларнинг ўлимини энг кўп келтириб чиқарадиган касаллик сил касаллиги ҳисобланади.

* * *

АҚШ биотехнологик ширкати янги антибиотик ишлаб чиқди. Бу модда туберкулёзни келтириб чиқарувчи бактерияларни ўлдиради.

Умида ИСМОИЛОВА тайёрлади

ДЎСТЛИГИМИЗ ЗАМИНИ – ИЛДИЗИМИЗНИНГ БИРЛИГИДИР

Ислом ва христиан динлари намояндаларининг шажараси

Саййид Норхўжа
Саййид Шоҳ Бузрукхўжа
Саййид Шарифхўжа
Шоҳ Бузрукхўжа
Шайх Яъқубхўжа
Зулфиқор Шайх
Саййид Шукурхўжа
Саййид Ҳайбатулло Шайх
Саййид Хўжахон
Абдураҳмонхўжа Валий
Улуғ хўжаҳожи Ҳармайн
Хўжа Абдулазиз Баҳодирхон
Хўжа Низомиддин Шайх
Саййид Камолиддин Муҳаммад Тўлакхон
Саййид Абдулғаффор Шайх
Саййид Олимхон Шайх
Саййид Тоҳирхон Шайх
Саййид Мўминхон Шайх
Саййид Дарвеш Шайх
Шайх Ҳованд Сармаст (Пирмаст)
Ҳазрат Фатҳулла Шайх
Саййид Шайх Алоиддинхўжа
Шайх Зайниддин Кўҳи Орифон Тошкандий
Шайх Шаҳобиддин Абу Ҳафс Умар Сухравардий
Муҳаммад Шайх Ғовсил Сақлин Аъзам
Шайх Абдулла Муҳаммад
Саййид Муҳаммад Абдулла Шайх
Абдулла Саййид Шайх
Саййид Ҳусайн Шайх
Шайх Саййид Қосим
Саййид Муҳаммад Назир
Саййид Қосим Қутбул Аҳтоб
Шайх Абдураҳмон
Муҳаммад Қосим Шайх
Саййид Муҳаммад Султон Бакриддин
Абу Бакр Сиддиқ
Қуҳофа
Усмон
Омир
Қаъб
Луай
Ғолиб
Фихр
Назир
Кинона
Хузайма
Молик
Илёс
Мудар
Маъатт
Алиё
Удин
Удро
Хизир
Алиясаъ
Ушлуб
Низор
Сомир
Ҳанд
Қайдор
Исмоил

Боши ўтган сонда

Исо Масиҳ
Юсуф
Ёқуб
Мосон
Иллиазр
Аллюз
Ахин
Зодуқ
Озур
Алёқим
Абийўз
Зарбобил
Шилтиё
Якуниё
Йўхниё
Йўшиё
Амун
Мунши
Хизқиё
Ахоз
Йўсом
Узё
Йўром
Яхушофот
Осо
Абиё
Раҳбам
Сулаймон
Довуд
Айшо
Убайд
Бооз
Салмун
Нахшу
Аминозоб
Ром
Ҳасру
Форис
Яҳузо
Ёқуб
Исҳоқ

Иброҳим
Торих
Сорих
Арғус
Фолих
Обир
Солих
Артус
Сом
Нуҳ
Манусалҳ
Идрис

Омонулла ФАЙЗУЛЛАЕВ тайёрлади

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМ

СУВ ХУСУСИДАГИ ҲИКМАТЛАР КИТОБИ

1-боб. Сув ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли: "(Кофир бўлган кимсалар)...- барча жонли мавжудотни сувдан (пайдо) қилганимизни кўрмадиларми?! Энди ҳам иймон келтирмайдиларми?!" ("Анбиё" сураси, 30-оят).

Оллоҳ таолонинг қавли: "Сизлар ўзларингиз ичадирган сув ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингизларми? Уни булутлардан сизлар ёғдирдингизларми ёки Биз ёғдиргувчимизми?! Агар Биз истасак, уни шўр қилиб қўйган бўлур эрдик. Бас, шукр қилмайсизларми?!" ("Воқиъа" сураси, 68—70-оятлар).

2-боб. (Яна) сув ҳақида. Ким сувни, у хоҳ (кўпчиликка)

тақсимлаб бўладирган ва хоҳ тақсимлаб бўлмайдирган бўлсин, вақф, ҳадя ва мерос қилиш жоиз, деб ҳисоблади?

(Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага келганларида ул ерда Рума номли қудуқдан бўлак чучук сув манбаи йўқ эрди. Шул боис) ул зот: "Кимки Рума қудуғини сотиб олиб, унинг сувини мусулмонлар бирлан баҳам кўрса, бунинг учун унга жаннатдан яхши жой ато этилур" — деб марҳамат қилдилар. Шунда уни Усмон разияллоҳу анҳу сотиб олдилар.

Саҳл ибн Саъд разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: "Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга бир қадаҳда сув келтиришди. Ул зот ундан (бир оз) ичдилар. Шунда ўнг ёнларида бир йигит ва чап ёнларида кексалар туришган бўлиб, ул зот йигитга: "Эй йигит, қадаҳда қолган сувни аввал кексаларга узатсам, майлими?" — дедилар. Йигит: "Сиздан тегадиган насибамдан воз кечмагайман" — деди. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ уни йигитга узатдилар".

Зуҳрий разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: "Анас ибн Моликнинг ҳовлиларида бир совлиқ қўй соғилиб, сутга ҳовлидаги қудуқ сувидан қўшилди-да, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга узатилди. Шунда Жаноб Расулуллоҳнинг ўнг томонларида бир бадавий, чап томонларида эрса, Ҳазрат Абу Бакр турган эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ сутдан бир оз ичгач, қадаҳни энди оғизларидан олмоқчи бўлиб эрдилар, Ҳазрат Умар "Қадаҳни бадавийга узатмасалар эрди" деган хавотирликда: "Абу Бакр Сиддиққа узатинг, ё Расулаллоҳ!" — дедилар. Лекин, Жаноб Расулуллоҳ барибир идишни бадавийга бериб: "Аввал ўнг томондагига, сўнг яна ўнг томондагига узатилади", — дедилар".

3-боб. Эҳтиёжидан ортиқ суви бўлмаган одамнинг (ўз экин ва молларини) суғоришга энг ҳақлиғ эканлиги хусусида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: "Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Эҳтиёжингдан ортиқча сувни (ўтлоқларга) манъ қилмангиз, акс ҳолда ўт-ўланларнинг мўл-кўл бўлмоғига монеълик қилурсиз!" — деб марҳамат қилдилар".

4-боб. Ўз ерида қудуқ қазиган одамнинг жавобгар бўлмаслиги ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: "Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Кон кафолатсиздур, қудуқ кафолатсиздур ва ҳайвон (ҳам) кафолатсиздур. (Жоҳилият давридан қолган) хазинадан эрса, хумс (солиқ) олинур" — деб марҳамат қилдилар". (Яъни, агар бир киши ўз ерида ёхуд ташландиқ, ҳеч кимга тегишли бўлмаган жойда кон қазиса-ю, унга ҳайвон ё инсон тушиб кетиб ҳалок бўлса ёки ёллаб қаздираётган одами кон босиб қолиб нобуд бўлса, жавобгар бўлмас. Шунингдек, бир киши ўз ерида ёки ташландиқ, ҳеч кимга тегишли бўлмаган жойда қудуқ қазиса-ю, унга ҳайвон ё инсон тушиб кетиб ҳалок бўлса ёки ёллаб қаздираётган одами қудуқ ўпирилиб кетиб нобуд бўлса, жавобгар бўлмас).

5-боб. Қудуқ хусусидаги хусумат ва унга нисбатан чиқарилган ҳукм ҳақида

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: "Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: "Кимки бирор мусулмоннинг молини тортиб олиш мақсадида (ёлғон) қасам ичар эркан, у фожирдир. Оллоҳ таоло уни Қиёмат куни ғазаб бирлан қарши олур. Бу хусусда Оллоҳ таоло "Оллоҳ таологa берган ваъдалари бирлан қасамларини (бу дунёдаги) арзимас бир матоҳга алмаштиргувчилар охират неъматларидан бенасиб қолурлар..." деган ояти каримасини нозил қилди" — деб айтган эрдилар. (Бир куни мен бир гуруҳ саҳобалар бирлан) Ашъас (хусусида суҳбатлашиб ўлтирган эрдим, унинг ўзи ҳузуримизга) кириб келиб қолди-да: "Абу Абдурраҳмон (яъни, мени назарда тутаётир) сизларга не дедилар?" — деб сўради. (Шунда саҳобалар: "Сенинг бир қудуқ хусусида хусуматлашганинг ҳақида сўзлаб бердилар", — дейишди). Сўнг, Ашъас бундай деди: "Бул киши тўғри айтибдилар, дарҳақиқат ўшал оят менинг хусусимда нозил бўлгандур. Менинг бир амакиваччамнинг ерида менга қарашли бир қудуқ бор эрди. (Иккаламиз уни талашиб, жанжаллашиб қолдик). Шунда Жаноб Расулуллоҳ менга: "Қудуқ сеники эканлигига гувоҳлар келтир!" — дедилар. Мен: "Гувоҳларим йўқ", — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: "Бўлмаса, амакиваччанг қасам ичсин!" — дедилар. Мен: "Ё Расулуллоҳ, турган гапки, у (ёлғон) қасам ичур!" — дедим. Шунда ул зот қуйидаги ҳадисларини айтдилар: "Кимки бирор мусулмоннинг молини тортиб олиш мақсадида (ёлғон) қасам ичар эркан, у фожирдур. Оллоҳ таоло уни Қиёмат куни ғазаб бирлан қарши олур". Кейин, Оллоҳ таоло ул зотнинг сўзларини тасдиқлаб, "Оллоҳ таологa берган ваъдалари бирлан қасамларини (бу дунёдаги) арзимас бир матоҳга алмаштиргувчилар охират неъматларидан бенасиб қолурлар..." деган ояти каримасини нозил қилди".

Муҳаммад ибн Исмоил ал-БУХОРИЙнинг "АЛ-ЖОМИЪ АС-САҲИҲ" асаридан олинди

Ўзингни англаб ет!
ҲУРРИЯТ МУСТАҚИЛ ГАЗЕТА
19 - 25 июль 29-(182)-сон

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амиркул КАРИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт- матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Зокиржон АЛИБЕКОВ

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 18.00
Буюртма — Г - 645

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi. Sahifalovchi: Sh.SAYDALIYEV

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекнаво" гастрол-концерт бирлашмасини ташкил этиш тўғрисида"ги Фармонида (1996 йил 5 апрель) бирлашманинг асосий вазифалари, жумладан: "Ўзбекистон халқларининг миллий мумтоз ва замонавий мусиқа ҳамда рақс санъатининг энг яхши ютуқларини ривожлантириш, асраш ва тарғиб қилиш" дея белгиланган эди. Бирлашма раҳбарияти ушбу Фармонда қайд этилган вазифаларни қадам-бақадам ва изчил амалга ошириб бормоқда.

Шу кунларда бирлашма "Ўзбекнаво" юлдузлари" номли китоб тайёрлаб, нашр этиш арафасида. Китобнинг тузувчи-муаллифлари — Анвар Жабборов ва Абдунаби Бойқўзиев. Китоб мамлакатимиз ва жаҳонда машҳур хонандалар ва таниқли ёш қўшиқчиларимизнинг таржимаи ҳолларидан иборат. Китобга таниқли адабиётшунос олим Сувон Мели сўнгсўз ёзган.

"ЎЗБЕКНАВО" ЮЛДУЗЛАРИ

ҚАЛБ ҚАЪРИДАН ОТИЛГАН БУЛОҚ: МУСИҚА — МАЪНАВИЯТ КЎЗГУСИ

1

Асл миллий мусиқа миллат нозик қалб тебранишларининг сўз ва оҳангдаги ингичка ифодасидир.

Кейинги пайтда миллий ўзбек мафкураси ва миллий ғоя ҳақида кўп гапирилмоқда. Мамлакатимиз Президенти жамоатчилик эътиборини мазкур муаммога бот-бот қаратаётир. Бу табиий ва қонуний. Ўз миллий мафкурасига эга бўлмаган миллат ва мамлакат келажаги яхши бўлмаслиги тарихда кўплаб исботини топган. Миллий мафкура, унга асосланган миллий ғоя халқ ва миллатнинг ўзлигини, менталитетини бир нуқтага жамлаб ҳаракат дастурига айлантирадиган ҳамда бутун халқнинг ғайрат-шижоатини ягона мақсадга йўналтирувчи қудратли кучдир.

Қадимги дунё донишманди Аристотел (Арасту) ўзининг "Сиёсат" номли асарида тарбия масаласига фалсафий нуқтаи назардан ёндашиб, бунда мусиқанинг ролини алоҳида таъкидлайди: "Айтилганлардан кўринадики, мусиқа қалбга маънавий-руҳий таъсир ўтказишга қодир; модомики, мусиқа шундай хусусиятга эга экан, уни ёшлар тарбиясига оид предметлар сафига киритмоқ лозим".

Гап шундаки, эрмак ва вақт ўтказиш жараёнида одам (томошабин) кўзга ташланмаган ҳолда қай бир даражада тарбияланади. Айниқса, ёшларнинг қалб курилиши ва фикрлаш тарзи ушбу вақтичоғликлар пайтида муайян йўналишда шаклланиб боради.

Шарқ Аристотели, Муаллими соний (иккинчи муаллим) деб ном олган улуғ бобомиз Абу Наср Форобий илмларнинг келиб чиқиши ҳақидаги "Ихсо ал-улум" асарида мусиқа илмини келтириб чиқарган сабаблар борасида тўхталиб, жумладан, дейди:

"Бу илм шу маънода фойдалики, у ўз мувозанатини йўқотган (одамлар) хулқини тартибга келтиради, мукаммалликка етмаган хулқни мукаммал қилади ва мувозанатда бўлган (одамлар) хулқининг мувозанатини сақлаб туради. Бу илм тананинг саломатлиги учун ҳам фойдалидир, чунки тана касал бўлса, руҳ ҳам сўлади, тана тўсиққа учраса, руҳ ҳам тўсиққа учрайди. Шунинг учун овозларнинг таъсири билан руҳни соғайтириш ёрдамида тана соғайтирилади, руҳ эса ўз кучларининг тартибга солиниши ва ўз субстанциясига мослаштирилиши орқали соғаяди".

Бу ерда гап илм, яъни санъат даражасига етган ва эзгуликка қаратилган мусиқа ҳақида бораётир. Лекин, 20-асрда Ғарб заминида эзгуликка анчайин терс, инсон, хусусан ёшларнинг ғайриинсоний инстинктларини жунбушга келтирувчи мусиқа ва қўшиқлар пайдо бўлдики, улар юқорида улуғ аллома айтганларининг нақ тескарисига хизмат қилади, яъни одам хулқини мувозанатдан чиқаради, киши саломатлигига зарарли таъсир кўрсатади. Руҳ ўз кучларини тартибга сололмайди, ўз субстанцияси доирасидан чиқиб кетади. Илоҳий меъёр бузилади. Буюк олмон адиби Том Манн ўзининг "Доктор Фаустус" романида шундай ғайриинсоний мусиқа ижодкорининг умумлашма образини яратган эди. У охир-оқибат ақлдан озадики, бу асло бежиз эмас. Зотан, руҳ илоҳий мувозанатдан қоимдир.

Шундай мулоҳазалардан кейин мусиқа ва қўшиқчиликнинг умумдавлат миқёсидаги аҳамияти бўртиб кўринади.

Миллат — аслида бир вужуд. Ҳақиқий миллий мусиқа ана шу вужуднинг тагзаминидан, дил қаъридан сизиб, қайнаб чиқадиган булоқ кабидир. Ушбу шоирона таъбир масала моҳиятини аниқ ифодалайди. Миллий мусиқада миллатнинг тарихий ва тотарихий ўтмиши нозик моддий унсурлар — ун тебраниши ва оҳанглар орқали эшитимли ва руҳоний борлиққа эга бўлади.

Давр ўтиши, тузумлар ўзгариши ва авлодлар алмашиниши билан ҳар бир мамлакатда мусиқавий вазият ва мусиқавий муҳит ўзгариб боради. Бу — табиий жараён. Лекин, ушбу ўзгариш миллий маданиятнинг асл заминидан узоқлашмаслиги, тараққиёт миллий мусиқа ўзанида кечиши лозим. Акс ҳолда, миллий руҳ ва ҳатто, миллий тафаккур жиддий деформацияга учраши мумкинки, бу мусиқанинг Аристотел ва Форобий айтиб ўтган инсон руҳиятига кучли таъсир этиш қувватидан келиб чиқади.

Ўзбекистон Республикаси мустақил давлат сифатида жаҳонга юз тутган дастлабки йиллар етакчи шиор ўзига хос ва ўзига мос тараққиёт йўли ҳақидаги ғоя эди. Бу — минг йилликлар давомида қатор босқинларга учраб ҳам ўзлигини йўқотмай сақлаб қололган Туронзамин ва ундаги халқнинг метин сабр-матонати ва қоим маънавиятидан куч олган олий ғоядир. Бу шунинг учун ҳам олий ғояки, миллий-маънавий қиёфасиз мамлакат бўлиши мумкиндир, лекин унинг келажаги бўлмайди, у кимнинг маънавий таъсирига тушган бўлса, ўша давлатнинг ҳудудий давомига айланади.

Жаҳонда катта нуфузга эга мамлакатлар мусиқа соҳасида ҳам таъсир ўтказишга уринадилар. Сиёсатшуносликда "ҳарбий экспансия" тушунчасидан ташқари "маданий экспансия" атамаси ҳам мавжуд. **Мусиқа, айниқса, унинг ўта оммавий тури эстрада миллий тиргакдан айрилса муайян мамлакатларнинг маданий экспансия қуролига айланиши мумкин. Бундай хавфли ҳолга йўл қўймаслик учун эстрадани миллийлаштириш, яъни ўзбекона халқона миллий руҳ эстрада қўшиқчилигига сингиши, янада аниқроқ айтганда, сингдирилиши лозим.**

Яқинда "Садо" газетасида (23 март 2000 йил) "Эстраданинг миллати борми?" номли суҳбат-мақола босилиб, унда эстрада хонандаси Отабек Мадраҳимов "миллий эстрада бўлиши мумкин эмас" деган фикр билдирган.

Бу фикр хато, албатта.

Ер юзида бирор миллатга мансуб бўлмаган одам йўқ. Демак, кимнингдир мусиқа бисотидан озуқа олмайдиган, оҳангига бўйсунмайдиган қўшиқчилик ҳам йўқ. Ўша ғайримиллий деб ҳисобланган (агар кимдир шундай деб ўйласа) эстрада қўшиғини айтаётган ёки унга тамом ром бўлган кимса аслида қайсидир миллатнинг, халқнинг миллий ёхуд бузуқ миллий ноғорасига ўйнаётган бўлиб чиқади.

Эстрада қўшиғи пешонасига (айтилаётган тилидан қатъий назар) бунинг миллати фалончи деб ёзиб қўйилмайди. Миллийлик мусиқанинг, жумладан эстраданинг туб-тубида, ички ботиний қатламларида макон топадики, баъзан уни ижрочининг ўзи ҳам пайқамаслиги, лекин миллий қойилмақом эстрада қўшиғини айтаётган бўлиши мумкин.

Миллийлик кимгадир малол келадиган матоҳ эмас. Миллийлик халқ (томошабин) кўнглига йўл топиш, унинг меҳр-муҳаббатига ноил бўлиш дегани. Миллий эстрадага арзигулик асар яратиш осон иш эмас. Бунда катта истеъдод, юксак маънавият лозим.

2

Қўшиқ синкретик санъат. У сўз, мусиқа ва овознинг узвий бирикувидан туғилади. Ҳар бир узв алоҳида олганда ҳам мукаммал бўлишидан ташқари бири бирига мос, мутаносиб бўлиши (ё бўлмаслиги) охир-оқибат қўшиқнинг юксак парвози ёки шаънсиз мағлубиятини белгилайди. Ҳақиқий қўшиқ ушбу учликнинг узвий бирлигидан бунёд бўладиган янги ва яхлит ҳодиса дейиш мумкин.

Қўшиқ айни сўзларнинг айни оҳанг оғушида айни овоз орқали жаранглайдиган санъат асаридир. Қўшиқ — куйланувчи сўз. Қўшиқ — сўзга қорилган куй. Қўшиқ — сўзни чевириб жаранглатадиган овоз.

Ҳар бир қўшиқ, албатта маънога эга. Бундаги "маъно" сўзи жуда кенг қамровли бўлиб, у фақат қўшиқ сўзлари англатадиган тушунчани ўз ичига олмайди. Овознинг ёқимли, ширадорлиги, мусиқанинг халқона миллийлиги ва гўзал шаклга жойланган мазмун — жами яхлит ҳолда қўшиқнинг маъно кўламини ташкил қилади.

Миллий мафкура, шубҳасиз, улкан тушунча. Лекин у маънавиятнинг турли соҳаларидан зарра-ма-зарра йиғиладики, ушбу зарраларнинг тоза ва соф бўлиши пировард натижада миллий мафкуранинг софлиги ва таъсирдорлигини таъмин этади. Қўшиқчиликка келганда, ҳар бир қўшиқнинг маъно кўлами ва жаранги қай бир жиҳати билан миллий мафкурага боғланади ё зид келади, ёки астойдил хизмат қилади.

Асрий оғзаки ва ёзма анъаналар билан тўйинган ўзбек қўшиқчилиги кўз илғамас олис тарихга эга. Радио ва телевидение каби кучли воситалар пайдо бўлган 20-асрга келиб ўзбек қўшиқчилиги янги юксак тараққиёт поғонасига кўтарилди. Бунда номлари санал-са бир неча саҳифа камлик қиладиган улуғ ҳофизларимиз, Юнус Ражабий каби алломаларимизнинг хизмати бемисл.

Маълумки, ўзбек замонавий эстрада қўшиқчилиги классик мақом ва халқона оҳанглар билан узвий уйғунликда вужудга келди. Ўзбек миллий эстрадасининг бошловчиси Ботир Зокиров ашулалари жаҳон эстрадаси хазинасига ҳисса бўлиб қўшилган экан, бунга сабаб улуғ хонанданинг ҳаёсос юраги ўз халқи ва миллатининг дард-изтироблари билан ҳамоҳанг тепгани, ўзбекона мусиқий маданиятимизга мос ва уйғун жаранглаганидандир.

60-70-йиллар ўзбек эстрадасининг юлдузлари Раъно Шарипова, Стахан Раҳимов, Юнус Тўраев, "Ялла" ансамблининг қатор қўшиқлари кўпчиликка манзур бўлиши айни халқ руҳиятига яқинлик, миллий тагзаминдан озуқа олганлик билан изоҳланади.

90-йилларда ўзбек эстрадасида Юлдуз Усмонова, Насиба Абдуллаева каби истеъдодли хонандалар баракали ижод қилишди. Улар яратган сара қўшиқлар аллақачон халқимизнинг маънавий мулкига айланди. Лекин, айни шу йиллардан бошлаб ўзбек эстрадасида таҳликали ҳолат вужудга келди. Бу нималарда кўринади?

Биринчидан, миллий анъаналарни етарли ўзлаштирмаган ёш авлод ғарбнинг бизга ёт ва зарарли мусиқаси таъсирида дидсиз, шовқин-суронга кўмилган қўшиқларни айта бошлади. Бундай қўшиқлар радио ва телевидениега ҳам суқилиб кирди. Бошқача айтганда, "Устоз кўрмаган шогирд ҳар мақомга йўрғалар" деганларидек, ўзбек миллатининг бой мусиқий маданиятидан бехабар авлод она халқи руҳига сингишмайдиган ғарбона мусиқа домига илиндилар. Иккинчидан, қатор гуруҳ ва яккахон ашулачилар бошқа халқ оҳангларига ўзбекча сўз қўйиб айтишга ружу қўйдиларки, бу нарса алал-оқибат ўзбек мусиқа онгига салбий таъсир ўтказиши, ёшларимизни миллий мусиқадан ҳалокатли тарзда айириши мумкин. Шундай хавф мавжуд.

Мазкур нохуш ҳолатнинг сабаблари талай. Енгил шуҳрат кетидан қувиш, осонлик билан, бемашаққат машҳур бўлиш дегандай. Асл сабаб эса, бизнингча, шундай бастакор ва хонанданинг миллий нобутунлиги, чинакам катта истеъдодга эга эмаслиги.

Замонавий эстрада қўшиқларининг матни борасида алоҳида тўхталмоқ даркор. Агар гуруҳ ва хонандалар мумтоз шеъриятимизга суянишса, таниқли-тажрибали шоирлар билан ҳамкорлик қилишса, натижа ёмон бўлмаслиги аниқ. Айтайлик, "Аср" гуруҳи ҳазрати пир Аҳмад Яссавий ҳикматлари асосида "Фарёд урсам" қўшиғини яратар экан, унда ўзбекнинг минг йиллик дард-алами, ички олами замонавий мусиқага қоришиқ ҳолда гўзал ифодасини топади. Ёки улар форс адабиётининг даҳолари Саъдий ва Ҳофиз Шерозий ғазалларини ўзбекча жаранглатишар экан, бу ҳам мақтовга лойиқ. Фақат таржима янада сифатли бўлса, нур устига нур.

Ёки "Фаёд" гуруҳи репертуарида Ўзбекистон халқ шоири Муҳаммад Юсуф сўзлари етакчилик қиладики, бу бутун гуруҳ ва алоҳида қўшиқчининг салобатини оширади, матний сақталиклардан асрайди.

Баъзан, "сўзи унчалик бўлмаса-да, қўшиқнинг ўзи яхши" деганга ўхшаш гап қулоққа чалинади. Бу беўйлов мулоҳаза. Зеро, шеъриятдан йироқ, тарақ-турук сатрлардан таркиб топган қўшиқ ҳеч қачон "яхши" деган сифатга муносиб бўлолмайди. Чинакам истеъдодли хонанда ўзи айтаётган қўшиқ сўзларига бефарқ қарамайди. Ундай-бундай сўзни қўшиқ қилиб айтишни ўзига эп ҳам кўрмайди. Эп кўрдими, демак...

Сўзи ва мусиқасини Руслан Шарипов ёзган "Йиғламагин" қўшиғидан бир шингил:

Тақдим қиламан
Ҳаёт бахтини.
Фақат сен учун, о шириним,
Менга ишонгин.
Қанчалик сўзим рост,
О, худойим куч бер.

Бу тизмаларга изоҳ ортиқча.

"Сетора" гуруҳининг "Ёр-ёр" қўшиғи матни тепасига "Халқ сўзи" ("Сл.народные") деб қайд этилган. Лекин, наҳотки ўзбек халқ ёр-ёрларида қуйидаги тўмтоқ мисралар бўлса:

Ёр-ёрей, илойим бахтли бўл,
Ёр-ёрей, ували-жували бўл.
Оқ либос сенга жудаям ярашган,
Бахтли бўл дугонажоним, бахтли бўл.

Ўз нотавонлигимизни халққа тўнкамайлик. Халқ ижодида шундай ёр-ёрлар борки, уларни қўшиқ қилиб айтиш шарт эмас. Туриши қўшиқ!

Бундай тумтароқ сўзларни қўшиқ деб ёзаётганлар унутмасинларки, улар қадам қўяётган майдон ўзбек қўшиқчилиги бўлиб, у минг йиллик азим шеъриятга ва мислсиз бой халқ ижодиётига суянади. Уларга эҳтиром лозим.

Бу каби "қўшиқлар" ҳам поэтик, ҳам мусиқавий дидсизликни шакллантиради. Шу ўринда Ўзбекистон халқ артисти Нуриддин Ҳамроқулов сўзлари айни муддао: "Европа мусиқасига тақлиднинг кучайганлиги ёш авлод онгига салбий таъсир қилмоқда. Ўзбек мумтоз куйларимиз кишини эзгулик, саховатлик ва муҳаббатга чорлайди. Шовқин-суронли ғарб куйлари шу гўзал туйғуларга тўла кўнгилларни дағаллаштиради". Шундай қилиб, оммавий дидсизликка йўл очилади.

Дидсизлик эса номукаммал хулқ, пала-партиш турмуш дегани. Дидсиз қўшиқ саҳнадан, эфирдан, ойнаи жаҳондан янграши қанчалик маънавий хавф солиши шунда маълум бўлади. Битта дидсиз қўшиқ минглаб маънавий дидсизни "тарбиялаши", урчитиши мумкин.

3

Мусиқашунос аллома Файзулла Кароматовдан ўзбек эстрадасининг ҳозирги аҳволи ҳақида сўраганимизда: "Таҳликали (у киши "катастрофа" сўзини ишлатдилар). Лекин, бузғунчилар вақт ўтиши билан йўқолиб кетади. Яна катта йўлга тушиб оламиз" дея фикр билдирдилар. Дарҳақиқат, шундай некбинликда чўнг асос бор. "Маънавият" каломига қисқа таъриф топиш мушкул. Бизнингча, эзгу ҳислар ва эзгу амаллар якка кўнгилда ва бутун миллат, халқ қалбида жамулжам ҳолда руҳий-амалий қувватга айланиши маънавиятдир. Юксак бадиийлик, теран миллийлик ва чўнг инсонийликка йўғрилган мусиқа миллий маънавиятнинг узвий бўлагидир. Қайта ўз-ўзини вужудга келтириш қонунига кўра мусиқа яна маънавият тараққиётига хизмат қилади. Одатда, эзгу хизматгина том хизматдир. Зеро, Ҳазрат Навоий лутф этганларидек, "Кўнгил қуввати — хушнавоздин, руҳ қути — хушовоздин".

СУВОН МЕЛИ

Диққат! Диққат!

"ҲУРРИЯТ" "Ташриф" & "ЁШЛАР" "Куйларим осмон"

Газетамизнинг қадрли муштарийлари! Қуйида берилаётган саволимизга биринчи бўлиб жавоб топсангиз, "Ёшлар" радиоканалининг махсус совғасига эга бўласиз.

"- Билсангиз, ҳайдалиш куйини чалингиз, ажралиш куйини чалингиз!".

Ушбу сатрлар қайси қаҳрамон тилидан айтилган?

Эслатма: саволларга жавоб топгач, 4 кун ичида мазкур купонни "Ёшлар" радиоканалига топширишингиз шарт! Ғолибларга "RADIO-RECORDS" студиясининг совғалари берилади.

САВОЛЛАР

1.Туғилган йилингиз ва жойингиз?
2.Ота-онангиз, оилангиз ҳақида қисқача маълумот.
3.Қайси ўқув юртида таҳсил олгансиз, қачон? Мутахассислигингиз?
4.Қайси вилоят ва мамлакатларда ижодий (гастрол) сафарларда бўлгансиз? Қандай танлов ва фестивалларда иштирок этгансиз? Натижалари.
5.Қайси бастакор, шоир ёки ёзувчи билан кўпроқ ижодий мулоқотда бўласиз?
6.Севиб ижро этган асарларингиз?
7.Устозларингиз кимлар?
8.Қайси халқларнинг тилларида куйлагансиз ёки куйлаш ниятингиз бор?
9.Машҳур санъаткорлардан кимларга ҳавас қиласиз?
10.Сизни бирор санъаткорнинг салобати босадими?
11.Тақлидга муносабатингиз?
12.Ўзбек миллий қўшиқчилигининг 2050 йилдаги ҳолатини қандай тасаввур қиласиз?
13.Миллий маданиятимиз ва маънавиятимизнинг қайси жиҳатлари сизни кўпроқ ўйлантиради, ташвишга солади?
14.Столингиз устида (ёстиғингиз остида) турадиган китобларингиз, энг севимли ёзувчингиз ёки бадиий асар?
15.Санъатдан бошқа яна қайси соҳаларга қизиқасиз? (Хоббийингиз).
16.Режаларингиз?

НАСИБА АБДУЛЛАЕВА

1. 1961 йили 15 ноябрда Самарқанд шаҳрида.
2. Отам Ярмуҳаммедов Мелик ва онам Ҳамроқулова Холчучук узоқ йиллар Самарқанд шойи тўқиш фабрикасида ишлаган. Мен оилада еттинчи фарзандман.
3. Самарқанддаги 20-ўрта мактабни, Офицерлар уйи мусиқа студиясини, Тошкент давлат маданият институтини битирганман...
4. Тожикистон, Қирғизистон, Қозоғистон, Озарбойжон, Туркманистон, Туркия, Ҳиндистон, Исроил, Германия, Японияда ижодий сафарларда бўлганман. "Тюрковизон" (Туркия 1996 й.) халқаро танловининг "Энг яхши ижрочи" соврини соҳибаси бўлганман.
5. Шоирлардан: П.Мўмин, М.Отажонова, И.Жиянов, бастакорлардан: А.Эргашев, А.Расулов, Р.Маҳмудов...
6. Турли халқлар тилларида, турли мавзуларда, тўрт юздан ортиқ қўшиқлар ижро этганман.
7. Устозларим — Ботир Зокиров, Рашид Бойбутов...
8. Ўзбек, форс, турк, озарбайжон, иврит, араб, арман, француз, ҳинд ва бошқа тилларда...
9. Л.Паваротти, У.Хьюстон, Д.Росс, С.Аксуга ҳавас қиламан.
10. Йўқ.
11. Тақлид... ижодий йўлнинг бошида маълум маънода фойдали, лекин тақлид билан бир умр шуғулланиш, бу — ижод эмас.
12. Миллий қўшиқчилигимиздаги кўплаб муаммолар ўртадан кўтарилади.
13. ——
14. Севимли ёзувчим — Михаил Булгаков.
15. Китоб ўқиш...
16. Режаларим ҳақида гапиришни ёқтирмайман...

ШЕРАЛИ ЖЎРАЕВ

1. 1947 йил 3 сентябрда Андижон вилояти Асака туманида туғилдим.
2. Отам Нурмуҳаммад Жўра ўғли асосан чорвачилик билан шуғулланганлар. Онамиз Баҳринисо бизнинг тарбиямиз билан машғул бўлдилар. Ҳозир 90 ёшга яқинлашиб қолдилар. Беш нафар фарзандимиз бор. Икки ўғил, уч қиз.
3. Тошкент театр ва рассомчилик институти (1966 й.) ни тамомладим.
4. Республикамизнинг ҳамма вилоятларида, Марказий Осиё республикалари, Украина, Россия шаҳарлари, Болтиқбўйи ва Кавказорти мамлакатларида бир неча маротаба ижодий сафарларда бўлганман. Бундан ташқари Англия, АҚШ, Болгария, Венгрия, Исроил, Сурия, Туркия, Франция, Ҳиндистон мамлакатларида.
5. Қўшиқларимга куйларни асосан ўзим басталайман. Ижодий мулоқотлар ҳақида гап кетганда шуни айтишим керакки, Ҳазрат Навоий, Ҳазрат Жомий, Ҳазрат Бобур, Ҳазрати Ҳофиз Шерозий, Фузулий, Ганжавий, Муқимий, Фурқат, Машраб ва бошқа кўплаб мутафаккирлар билан доимий руҳий мулоқотда бўламан. Бу ўринда Огаҳий, Маҳтумқули, Мулла Воқиф, Нодира сингари мумтоз шоирларимиз тўпламлари менинг доимий йўлдошим. Замондошларимиздан Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ҳалима Худойбердиева, Омон Матжон, Тўра Сулаймон ижодидан баҳра оламан. Қўшиқларимдан тахминан учдан бирининг матни ўзимнинг қаламимга мансуб.
6. Ҳозирча тахминан беш юзга яқин қўшиқ ижро қилибмиз.
7. Бутун Турк оламининг ифтихори Маъмуржон Узоқов, Комилжон Отаниёзов азиз устозларим...
8. Турк, қирғиз, тожик, озарбойжон, форс, араб, уйғур, рус, инглиз тилларида қўшиқлар яратганмиз ва куйлаб келяпмиз.
9. Дўстларим Иброҳим Тотлисас, Жўрабек Муродов, Изро Малаков ижодини ҳавас билан кузатиб бораман. Марҳум француз қўшиқчиси Жо де Сенни, америкалик Майкл Жексонни ҳамма вақт мароқ билан тинглайман. Раҳматли Расул Қори Мамадалиев, Таваккал Қодиров, Барно Исоқова, Камолиддин Раҳимов, Машрабжон Эрматов, Илҳомжон Жўраевлар ижодини қадрлайман.
10. Ҳа, албатта. Бизни нафақат устозлар, ҳатто зукко шинавандаларнинг ҳам салобати босади.
11. Тақлид... йўлини топиб олгунча кечиримлидир. Бироқ, тақлидни доимий касбга айлантириб олганлар шоир айтмоқчи: "Бир кун келиб асл нусхаман..." — деб дод солмаса бас.
12. "Асли наслига тортади" деган улуғ каромат бор. Янги асрнинг иккинчи ярмига бориб миллий қўшиқчилигимиз анча-мунча дардлардан фориғ бўлади, покиза бир йўналишга тушади. Миллат руҳи, кечинмалари, орзу-умид ва хусусиятлари қўшиқларимизда янада ёрқинроқ ўз аксини топади.
13. Миллий маданиятимиз, хусусан миллий қўшиқчилигимизга бозорий кайфият жиндай соя солиб турибди. Бу ҳам ўтади. Биз асл миллий маданиятимиз, санъатимизни сақлаб қолишга қодир ва шундан манфаатдор халқмиз. Бизга миллий қўшиқлар, умуман миллий санъат деб тавсия қилинаётган кўп нарсалар бу ҳали миллий эмас. Соф миллий санъатимиз ҳеч қачон ўз аслини йўқотмайди. Гоҳида инглиз ёки фаранг бизнинг соф миллий санъатимиз, қўшиғимизни биздан теранроқ англаётганига, ҳавас билан қараётганига қувонасан киши.
14. Таврот, Инжил, Қуръони Карим, Навоий, Жомий, Ҳофиз Шерозий китоблари, А.Дюма, Шекспир, Гёте асарлари.
15. Бильярд, теннис, футбол, миллий кураш, турли қўл жанглари.
16. Худо насиб этса, 90 ёшимизда ҳам қўшиқ айтиш.

ЮЛДУЗ УСМОНОВА

1.1963 йил 12 декабрда Марғилон шаҳрида туғилганман.
2.Отам Урайимохун Усмонов (1926 йили), онам Раҳимахон Акбарова (1932 йили) Марғилонда туғилишган. Марғилон ипак корхонасида отам 52 йил, онам 46 йил ҳалол меҳнат қилдилар. Оилада тўрт ўғил, тўрт қизмиз. Мен олтинчисиман.
3.Марғилондаги педагогика билим юртининг мусиқа бўлимини, Тошкент давлат консерваторияси шарқ мусиқаси факультетининг мақом бўлимини битирганман.
4.Мамлакатимиздан ташқари Англия, Америка, Бельгия, Голландия, Олмония, Туркияда ҳам катта концертлар бердим. Ғарбнинг машҳур эстрада юлдузлари билан бирга саҳнага чиқдим.
5.Мен машҳур шоир эмас, юракка тегадиган ҳақиқий шеър изладим. Ижодий репертуаримда олис қишлоқларда яшайдиган, кўпчилик танимайдиган ижодкорлар ҳиссаси ҳам анчагина. Машҳурлардан Охунжон Ҳакимов, Муҳаммад Юсуф шеъриятини ўзимга яқин тутаман.
6.Савол бироз қизиқроқ, менимча, севмасдан ижро этилган ашула ҳам бўладими?! Барчаси — юрагимнинг парчаси.
7.Гавҳархоним Раҳимова, Саодат Қобулова.
8.Мен асосан ўзбек тилида куйлаб, ўзгаларниям куйлатдим.
9.Ўзининг ақл-идроки, зукколиги, ўз ишининг улкан фидойиси, ўзбек халқ рақс санъатининг чуқур билимдони ва катта тарғиботчиси, том маънодаги нафосатли аёл, Ўзбекистон халқ артисти Мукаррамахоним Турғунбоева, бундан ташқари симфоник мусиқанинг барча турдаги ижрочиларига ҳавас қиламан, чунки бу мусиқа жанрини жон-дилим билан севаман.
10. ......
11.Бу савол мени қийнамаган ва ўйлантирмаган.
12.Президентимиз айтганларидай, халқимиз ўзининг улуғ ва бетакрор санъати билан ҳақиқий маънода дунёга чиқади.
13.Мени ҳозирда ўзбек замонавий қўшиқчилигида турли миллат мусиқаларининг аралашиб кетгани ташвишга солади, ахир ўзбек халқ мусиқа маданияти катта анъаналарга эга ва бой, ҳеч қандай бегона қўшимчаларга муҳтож эмас, ҳозир эса биз шу анъаналарни йўқотиб бораяпмиз ва уларни қайта тиклашга мажбур бўлиб қоламиз.
14."Ёсин" сураси, нажот келтирувчи дуолар, турли детективлар, Нострадамуснинг ижоди ва шунга ўхшаган ўзбек ва жаҳон тарихига оид китоблар.
15.Уй жониворларини яхши кўраман. Наслдор итлар, ғоз ва ўрдаклар, тўтиқуш ва мушуклар, эчки ва курка-товуқлар менинг уй аъзоларим.
16.Ўзбек мусиқа санъати ва санъаткорларининг обрўсини бутун дунё бўйлаб кўтариш.

ФАРРУХ ЗОКИРОВ

1. 1946 йил 16 апрель, Тошкент шаҳри.
2. Зокировлар оиласида туғилганман. Китобхонга маълум, отам — Карим Зокиров — ўзбек профессионал опера санъатининг асосчиларидан бири, онам — Шоиста Саидова — ўзбек халқ қўшиқлари, лапарлари ва ялаларининг ажойиб ижрочиси, акам — Ботир Зокиров — ўзбек профессионал эстрада санъати асосчиларидан эдилар. Уларни Худо раҳмат қилсин. Луиза опам эстрада хонандаси, укам Жамшид Ҳамза номли Академик драма театри артисти.
3. 60-йиллар бошида Тошкентдаги Ҳамза номли мусиқа билим юртида, кейинчалик Мухтор Ашрафий номли консерваторияда ва Абдулла Қодирий номли маданият институтида.
4. Ўзбекистонда биз бормаган туман, шаҳар йўқ. Ер юзининг деярли барча қитъа ва минтақаларида бўлганмиз. Европа, Осиё мамлакатларида бўлиб ўтган кўплаб танлов ва фестивалларда қатнашиб яхши натижаларга эришганмиз.
5. Битмас-туганмас ўзбек халқ ижодиёти намуналари ва буюк бастакорлардан С.Юдаков, И.Акбаров, М.Ашрафий, М.Бурҳонов, Э.Солиҳов, шоирлардан А.Орипов, Н.Нарзуллаев, М.Юсуф, А.Суюн, Р.Фарҳодий, О.Эгам ижодига мурожаат қиламиз.
6. Саҳна — муқаддас жой. Унда нечта қўшиқ айтган бўлсам, барчасини севиб ижро этдим.
7. Устозим — Халқим ва Ботир Зокиров.
8. Қайси мамлакатга бормайлик, ўша ерлик халқнинг тилида қўшиқ айтишга ҳаракат қилганмиз. Яъни, инглиз, немис, француз, корейс, турк, араб, ҳинд, форс, вьетнам, рус, украин, озарбойжон, татар, поляк, чех, словак ва бошқа тилларда куйлаганман. Энди чукча тилида қўшиқ айтиш ниятим бор.
9. Ўзбек миллий эстрадасини Париждаги саҳналар маккаси — "Олимпия" театрида дунёга намойиш этиш шарафига муяссар бўлган Ботир акамга, ижрочилик маҳоратини олий мақомга олиб чиққан буюк созанда Турғун Алиматовга.
10. Юксак савиядаги санъат оламида тақлидга ўрин қолмайди. Тақлид ўз номи билан тақлид.
11. Менинг шиорим: Ҳақиқий миллий санъат, албатта, буни том маънода тушунмоқ керак, умумбашарият мулкига айланмоғи шарт.
13. Асрлар оша тўпланган бебаҳо, беназир ўзбек миллий маданияти ва маънавияти тарихи, тарихи ва яна тарихи... Билмаймиз уни!
14. Навоий, Қодирий, Экзюпери...
15. Саёҳат...
16. Миллат ифтихорига айланадиган асар-қўшиқ яратиш.

ҒУЛОМЖОН ЁҚУБОВ

1.1950 йил 1 мартда Тошкентдаги Кўкча даҳасида.
2.Отам — Тошпўлат Ёқубов мен уч ёшлигимда (1953 й.), онам — Ўлмасой Ёқубова ҳам (1981 й.) дунёдан ўтиб кетганлар. Турмуш ўртоғим муаллима — мактабда дарс берадилар. Беш фарзандим бор эди, уч ўғил, икки қиз... Икки арслоним бағримдан ситилиб кетди...
3.Ҳамза номли мусиқа билим юрти билан бир йўла театр ва рассомчилик институтини (1973 й.).
4.Элликдан ортиқ мамлакатда.
5.А.Орипов, М.Юсуф, Садоий, А.Расулов, А.Эргашев, А.Исмоилов.
6.Севиб айтилмаса қўшиқ бўладими!..
7.Қўшиқда Фахриддин Умаров, созда Ғуломжон Қўчқоров.
8.Араб, турк, рус, эрон, тожик, уйғур тилларида куйладим. Бундан буён фақат ўзбек тилида куйлаш ниятим бор.
9.К.Отаниёзов, Ф.Умаров, М.Узоқов, О.Ҳотамов, Пугачева, Ротару, Лещченко, Кобзон, Леонтьев.
10.Халқнинг салобати босади.
11.Йўлини тополмаган тақлидчиликдан хунук машғулот йўқ.
12.Миллат бор экан, миллий қўшиқчилик барҳаёт.
13.Турк, Эрон, Оврупо халқлари оҳангларига ўзбекча сўз қўйиб куйлаш миллатимиз қиёфасига сиёҳ сочгандай туюлади.
14.Хонанданинг ёстиғи остида қайси китоб туради? Албатта, шеърий баёзлар-да!
15.Спорт, футбол, теннис.
16.Эстрадани миллийлаштиришга баҳоли қудрат ҳисса қўшсам... Мумтоз қўшиқларимизни ўз ижройимда магнит тасмаларига туширсам...